

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

**Význam mladých a začínajících zemědělců pro sociálně
udržitelný rozvoj zemědělství**

Adéla Balogová

© 2021 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Adéla Balogová

Hospodářská politika a správa

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Význam mladých a začínajících zemědělců pro sociálně udržitelný rozvoj zemědělství

Název anglicky

The importance of young and new farmers within socially sustainable development of agriculture

Cíle práce

Obecným cílem práce je prozkoumat sociální udržitelnost českého zemědělství s ohledem na problém stárnutí populace zemědělců. Tento problém je patrný ve všech evropských zemích a vyplývá z nedostatečné generační obnovy majitelů farem.

Specifickým cílem práce je: (1) popsat problém stárnutí populace zemědělců prostřednictvím dostupných statistických faktů, (2) zmapovat podmínky, které umožňují anebo naopak brání zapojení mladých lidí do zemědělství, (3) prostřednictvím případových studií prozkoumat a vysvětlit způsoby, jak mladí a nově začínající zemědělci, vstupují do zemědělského podnikání a jaké dopady tento vstup mladých lidí do zemědělství danému sektoru přináší.

Metodika

Popis problému stárnutí populace farmářů (resp. situace mladých a začínajících zemědělců) staví na sekundární analýze dostupných statistických pramenů v České republice. Navazující případová studie je spojena s primárním výzkumem. Data pro tuto případovou studii budou získána prostřednictvím kombinace různých technik (studium dokumentů, hloubkové rozhovory). Objektem studia budou vybrané farmy mladých a začínajících zemědělců.

Doporučený rozsah práce

30-40 normostran

Klíčová slova

sukcese, stárnutí, společná zemědělská politika

Doporučené zdroje informací

- Český statistický úřad (2013). Strukturální šetření v zemědělství a metody zemědělství výroby 2013.
- European Parliament (2012). EU Measure to Encourage and Support New Entrants. Note.
- European Parliament (2017). Research for AGRI Committee – Young farmers – Policy implementation after the 2013 CAP reform.
- Fischer, H; Burton, J.F. (2014). Understanding Farm Succession as Socially Constructed Endogenous Cycles. *Sociologia Ruralis*, 54(4), 417-438.
- Zagata, L.; Lošťák, M.; Swain, N. (2019). Family farm succession of the first post-socialist generation in the Czech Republic. *Eastern European Countryside*, 25/2019.
- Zagata, L.; Sutherland, L.A. (2015). Deconstructing the 'young farmer problem in Europe': towards a research agenda. *Journal of Rural Studies*, 38(2), 39-51.

Předběžný termín obhajoby

2020/21 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. Mgr. Ing. Lukáš Zagata, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 22. 1. 2021

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 2. 2. 2021

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 13. 03. 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Význam mladých a začínajících zemědělců pro sociálně udržitelný rozvoj v zemědělství" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. 3. 2021

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala mému vedoucímu práce doc. Mgr. Ing. Lukáši Zagatovi, Ph.D. za cenné rady a odbornou pomoc. Dále děkuji všem dotazovaným za ochotu a čas při poskytnutí rozhovorů. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat mé rodině a mým přátelům za podporu při psaní této bakalářské práce.

Význam mladých a začínajících zemědělců pro sociálně udržitelný rozvoj zemědělství

Abstrakt

Tato bakalářská práce je zaměřena na problematiku mladých začínajících zemědělců a jejich význam pro sociálně udržitelný rozvoj v zemědělství. Cílem práce je prozkoumat sociální udržitelnost českého zemědělství s ohledem na problém stárnutí populace zemědělců, dále prozkoumání způsobu, jakým vstupují mladí lidé do zemědělství a v neposlední řadě popsání podmínek, které brání či naopak umožňují zapojení mladých lidí do zemědělství.

V teoretické části je podrobněji popsána problematika stárnutí populace zemědělců, také je tu popsán historický vývoj rodinných farem v České republice a specifikuje se zde pojem „faremní sukcese“. Zároveň se v této části řeší bariéry pro vstup mladých lidí do zemědělství a dotační programy na podporu mladých zemědělců.

Praktická část obsahuje náhled mladých začínajících zemědělců na současné zemědělství, překážky, se kterými se při vstupu setkali a jejich názor na dotační tituly, které využili. Ve výsledcích je poté porovnána provedená analýza s teoretickými východisky.

Klíčová slova: sukcese, stárnutí, společná zemědělská politika, mladý zemědělec

The importance of young and new farmers within socially sustainable development of agriculture

Abstract

This bachelor thesis focuses on issue of young new farmers and their importance for sustainable development of agriculture. The aim of the paper is to examine the social sustainability of Czech agriculture considering the problem of aging farmers' population, next to examine the way young people enter agriculture and, last but not least to describe the conditions that prevent or allow young people to participate in agriculture.

The theoretical part describes in more detail the issue of aging farmers population, it also describes the historical development of family farms in the Czech Republic and specifies the term "farm succession". At the same time, this section addresses barriers to the entry of young people into agriculture and subsidy programs to support young farmers.

The practical part includes an insight of young beginning farmers on current agriculture, the barriers they encountered on entry and their opinion on the subsidy titles they used. Analysis is then compared with the theoretical basis in the results.

Keywords: succession, aging, common agricultural policy, young farmer

Obsah

1 Úvod.....	9
2 Cíl práce a metodika	10
2.1 Cíl práce	10
2.2 Metodika	10
3 Teoretická část.....	12
3.1 Rodinné farmaření na území České republiky	12
3.1.1 Definování rodinných farem	12
3.1.2 Historické pozadí rodinných farem v ČR	14
3.2 Specifikace faremní sukcese	16
3.3 Stárnutí populace zemědělců v ČR	19
3.4 Role mladých lidí v zemědělství	21
3.4.1 Definice „problému mladých zemědělců“	22
3.4.2 Dotační programy pro mladé zemědělce	22
3.4.3 Bariéry pro vstup do zemědělství	24
4 Vlastní práce	26
4.1 Charakteristika dotazovaných	26
4.2 Budoucnost zemědělství z pohledu dotazovaných.....	29
4.3 Dotační programy pro mladé zemědělce.....	32
4.4 Bariéry pro vstup mladých lidí do zemědělství.....	34
4.4.1 Finance a půda	35
4.4.2 Administrativní zátěž, vzdělání a praxe.....	37
4.4.3 Časová náročnost	40
4.4.4 Okolní sousedé a podnikatelé	41
5 Výsledky a diskuse	43
6 Závěr	45
7 Seznam použitých zdrojů	47
8 Přílohy	52
9 Seznam tabulek	54

1 Úvod

Mladí a začínající zemědělci a jejich význam pro sociálně udržitelný rozvoj v zemědělství v sobě skrývá hned několik problematik. V České republice není velmi příznivá věková struktura zemědělců, to vyvolává obavy o sociální udržitelnost zemědělství. Stárnutí populace zemědělců není problémem jenom České republiky, ale také Evropské unie (Balabánová, 2013). S řešením tohoto problému napomáhá úspěch rodinných farem, jedná se o předání farmy z generace na generaci, díky sukcesi se mladí lidé dostávají nejčastěji k zemědělskému sektoru a dochází ke generační obměně. Dotační programy, jako další, zjednodušují mladým lidem vstup do zemědělského sektoru. Nejlépe zaměřený dotační program pro mladé zemědělce je Program rozvoje venkova 2014-2020, ve kterém se nachází dotace 6.1.1 Zahájení činnosti mladých zemědělců napomáhající mladým začínajícím zemědělcům.

Zemědělství s sebou nese bariéry pro vstup do sektoru, které mohou být pro někoho až fatální. Půda, finance, administrativní zátěž to jsou překážky, se kterými se mladý začínající zemědělec musí vypořádat při vstupu. Půda hraje důležitou roli v zemědělství. V České republice je půda nedostatkovým zbožím a ceny půdy jsou stále vysoké.

Tato práce je zaměřená na mladé začínající zemědělce, kteří jsou důležití pro sociální a ekonomickou udržitelnost zemědělského sektoru. Oproti starším zemědělcům jsou mladí farmáři více motivovaní a snaží se více rozvíjet své podnikání. Problém je nízký podíl mladých zemědělců, díky tomu dochází ke ztrátě potenciálu vytvářet efektivní, inovativnější, konkurenceschopné a udržitelné zemědělské podniky. Důvodem snížení počtu mladých zemědělců mohou být překážky, kterým mladí lidé čelí při vstupu do zemědělského sektoru a další faktory, které negativně ovlivňují nástup zemědělských podniků k mladší generaci (May et al., 2019). Jako další důvod poklesu počtu mladých zemědělců, byla neochota stárnoucích zemědělců předat farmu novým generacím ze vzdělávacích, motivačních a finančních důvodů (Lobley et al., 2010).

Dále se bakalářská práce zabývá rodinnými farmami, které napomáhají rozšiřovat venkovskou ekonomiku a zajišťují přenos znalostí z generace na generaci. Také řeší problematiku stárnutí populace zemědělců, dotační tituly pro mladé zemědělce a bariéry pro vstup do zemědělského sektoru.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Obecným cílem bakalářské práce je prozkoumat sociální udržitelnost českého zemědělství s ohledem na problém stárnutí populace zemědělců. Tento problém je patrný ve všech evropských zemích a vyplývá z nedostatečné generační obnovy majitelů farem.

Obecný cíl je rozdělen do tří dalších cílů:

1. popis problému stárnutí populace zemědělců prostřednictvím dostupných statistických zdrojů,
2. zmapování podmínek, které umožňují anebo naopak brání zapojení mladých lidí do zemědělství,
3. prozkoumání a vysvětlení způsobů, jak mladí a nově začínající zemědělci, vstupují do zemědělského podnikání a jaké dopady tento vstup mladých lidí do zemědělství daného sektoru přináší.

2.2 Metodika

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, a to na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je sestavena ze sekundárních zdrojů, konkrétně z odborné literatury, odborných článků a internetových zdrojů. V této části jsou obecně popsány rodinné farmy a jejich historické pozadí v České republice. Dále je zmíněna faremní sukcese, která je nedílnou součástí rodinné farmy a kvůli, které se do zemědělství dostává více mladých lidí. V další kapitole se práce věnuje stárnutí populace zemědělců v ČR, které narušuje sociálně udržitelný rozvoj v zemědělství. V neposlední řadě dojde k definici mladého zemědělce, popíšu se jeho role v zemědělském sektoru a bariéry, které musí přejít, aby mohli vstoupit do zemědělského sektoru.

Praktická část práce zahrnuje případovou studii. Pro tuto práci byla vybrána kvalitativní technika sběru dat, a to hloubkový rozhovor. To nám umožní dosáhnout lepšího porozumění problematice týkající se významu mladých a začínajících zemědělců pro sociálně udržitelný rozvoj v zemědělství.

Jelikož se tato práce zaměřuje na mladé a začínající zemědělce, bylo zásadní, aby dotazovaní zemědělci spadali pod věkovou hranici 40 let. Jakmile došlo ke splnění tohoto kritéria, proběhl s nimi polostrukturovaný rozhovor. U polostrukturovaného rozhovoru

máme vybraný soubor otázek, které lze v průběhu rozhovoru různě modifikovat a které dokážou podpořit vyprávění dotazovaného. Otázky byly zformulovány pomocí studie literatury, která probíhala v teoretické části. Z důvodu pandemické situace v České republice, všechny rozhovory probíhaly pomocí videohovorů přes stránky Microsoft Teams a Zoom. Pomocí internetové stránky Facebook se podařilo přes skupinu s názvem Chov hospodářských zvířat, kontaktovat dvacet lidí, kteří vyhovovali podmínkám. Z 20 lidí se zpátky ozvalo deset farmářů, kteří byli ochotni rozhovor podstoupit. Kvůli časové náročnosti bylo uskutečněno jen pět rozhovorů. Dalších dva rozhovory byly uskutečněny s mladými zemědělci, které jsem osobně znala z České zemědělské univerzity v Praze, z Fakulty agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů, kteří mi doporučili své tři známé. Celkem tedy podstoupilo rozhovor deset lidí. Délka rozhovorů byla kolem 60 minut, během toho byl pořízen přes diktafon hlasový záznam, za účelem pozdějšího sepsání. Každý z dotazovaných byl obeznámen, že rozhovor byl nahráváný a jaký účel tento rozhovor měl. Nakonec všechna pořízená data byla porovnána a analyzována, z důvodu zodpovězení stanoveného cíle. V závěru jsou poté sepsané došlé výsledky a diskuse.

3 Teoretická část

3.1 Rodinné farmaření na území České republiky

3.1.1 Definování rodinných farem

Konvenční definice rodinné farmy mluví o farmě, která využívá pouze rodinné práce (SMACR, 2017). Farmy, které se spoléhají na najaté pracovníky jsou obvykle označovány jako kapitalistické farmy. Mnoho malých farem si přesto najímá jednoho až několik pracovníků, aniž by se z nich stal kapitalistický podnik. Tyto farmy mohou zaměstnávat například dodavatele (podnikatele) k provádění konkrétních úkolů, jako je příprava půdy a sklizeň. Vedení přesto zůstává na rodinném farmáři, který vlastní půdu, stejně tak jako na členech jeho rodiny (Brookfield, 2008).

Definovat rodinnou farmu lze několika způsoby, a to jak v rámci EU (Evropská unie), tak po celém světě. Definice mohou být založeny na vlastnictví a kontrole, na právním postavení, na podílu zemědělské práce nebo na tom, kdo nese obchodní riziko (Davidova & Thomson, 2013).

V Evropě může být rodinná farma také definována jako zemědělská organizace, kde na sebe rodina bere podnikatelské riziko. FAO neboli organizace pro výživu a zemědělství (Food and Agriculture Organization), definuje rodinnou farmu jako: „zemědělský podnik, který spravuje a provozuje rodina a kde zemědělská pracovní síla je zajišťována rodinnými příslušníky“ (SMACR, 2017).

Rodinné zemědělství vytváří pracovní místa v samotných farmách i mimo ně, brání vyliďňování a podporuje danou oblast, pomáhá rozšiřovat venkovskou ekonomiku, zachovává a obnovuje biologickou rozmanitost a ekosystém, využívá výrobní metody, které mohou pomoci snížit nebo odvrátit riziko změny klimatu a zajišťuje přenos znalostí a tradic z generace na generaci (WRF, 2019).

V České republice v roce 2013 pracovalo v zemědělství 63 972 fyzických osob, což je o 1,8 % více než v roce 2000, z toho byli 36,5 % hospodáři, 10 % zaměstnanci, 11,1 % nepravidelně zaměstnání a 40,8 % členové rodiny hospodáře. Oproti roku 2000 dávají subjekty fyzických osob větší přednost výpomoci od rodinných příslušníků než zaměstnancům nebo osobám pracujícím na základě dohod (jedná se o dohody mimo pracovní poměr). V roce 2000 bylo z pracujících fyzických osob pouze 32,4 % rodinných

příslušníků hospodáře, zatímco zaměstnanců bylo více než v roce 2013 a to o 6,2 % (ČSÚ, 2013).

V roce 2016 bylo v EU-28 9,9 milionů rodinných farem, z nichž asi 1/3 se nacházela v Rumunsku, další 1/3 z celkového počtu se nacházela v Polsku, Itálii a Španělsku, což jsou tři členské státy s nejvyšším počtem rodinných farem (Eurostat, 2016).

Tabulka 1. Počet farem podle rodinných a nerodinných farem, 2016 (v tisících)

EU-28	Rodinné farmy	Nerodinné farmy	Celkem farem
Rumunsko	3 395	26	3 422
Polsko	1 393	17	1 411
Itálie	1 100	45	1 146
Španělsko	787	121	945
Řecko	676	9	685
Maďarsko	418	12	430
Francie	312	144	457
Německo	251	25	276
Portugalsko	241	18	259
Bulharsko	190	11	201
Velká Británie	167	17	184
Litva	147	4	150
Irsko	136	2	138
Chorvatsko	130	4	134
Rakousko	124	8	133
Slovinsko	69	0	70
Lotyšsko	67	2	70
Švédsko	57	6	63
Nizozemsko	50	6	56
Finsko	44	6	50
Kypr	34	2	36
Belgie	31	6	37
Dánsko	30	5	35
Česká republika	23	4	27
Slovensko	22	3	26
Estonsko	13	3	17
Malta	9	0	9
Lucembursko	2	0	2

Zdroj: Eurostat, 2016

Přestože Rumunsko vede v počtu rodinných farem, v průměru velikosti mají společně s Kyprem a Maltou nejmenší farmy. Zatímco farmy ve Velké Británii, následně v Lucembursku a Dánsku byly v průměru největší (Eurostat, 2016).

3.1.2 Historické pozadí rodinných farem v ČR

Roku 1918, po vzniku Československa (ČSR), bylo zavedení zemědělských reforem jedním z prvních právních a ekonomických aktů, které nový stát provedl. Veškerý majetek přesahující 150 ha zemědělské půdy byl vyvlastněn. Do roku 1937 bylo vyvlastněno 1,8 milionu ha, které patřily především šlechtě (Hudečková & Lošťák, 1992).

Po druhé světové válce, roku 1948, se ujala moci v Československé republice komunistická strana a české zemědělství náhle postihly násilné a radikální změny. Ještě před rokem 1948 farmářská sukcese v ČSR následovala tradiční vzory, které existovaly v západní Evropě (Zagata et al., 2019). Bezprostředně po druhé světové válce bylo vyhoštěno přibližně 2–3 milionů německy mluvících lidí z československých příhraničních regionů, což mělo za následek ztrátu velkého množství zemědělské půdy, v těchto oblastech, která se později změnila na les (Kušková, 2013). Další tragickou kapitolou agrární politiky byla kolektivizace československého zemědělství. Od počátku kolektivizace byl soukromý zemědělský sektor potlačen do té míry, že existoval jen výjimečně v okresech, které byli považovány za nevhodné pro velkovýrobní farmy. Roku 1990 činila zemědělská plocha obdělávaná soukromými farmáři přibližně 5 % celkové zemědělské půdy (Schimmerling, 1991).

V roce 1989 se struktura zemědělství začala znovu dramaticky měnit, tentokrát v důsledku sametové revoluce. Centrálně plánovaná ekonomika byla nahrazena tržně orientovanou ekonomikou, což vedlo ke zhroucení některých trhů a těžkého průmyslu (Kušková, 2013). Některé z nových podniků pokračovaly v odkazu velkého průmyslového zemědělství, které se praktikovalo v období socialismu. Současně se však objevili rodinní farmáři, kteří požadovali restituci rodinného majetku, které za komunistické vlády provozovali kolektivizované farmy. Proces restituce začal po roce 1991, jednalo se o postupný převod majetku zpět na jeho původního majitele. Proces restituce umožnil farmářům získat ekonomické prostředky pro rodinné zemědělství. Počet soukromých fyzických osob vzrostl mezi lety 1989 a 1995 více než sedmkrát (Zagata et al., 2019).

Pokud jde o vzor sukcese, v tomto období, často se ukazovaly tři základní scénáře. K restitučnímu procesu docházelo spolu s hledáním nástupce, jelikož mnoho farmářů, kteří

dostalo svůj restituovaný majetek, bylo v důchodovém věku (nebo mu byli blízko). Někteří nebyli schopni najít nástupce, zvláště když se jejich děti věnovaly zaměstnání mimo zemědělství a museli rodinnou farmu opustit. Další skupina farmářů začala hospodařit společně se svými dětmi, a proto jejich farma prošla „neúplnou sukcesí“. Poslední skupina zahrnovala restituenty, jejichž rodiče byli příliš staří na to, aby převzali farmu, nebo již zemřeli (Zagata et al., 2019).

Od vstupu České republiky do Evropské unie české zemědělství těží převážně z dotací EU. I když se může zdát, že české zemědělství z hlediska objemu dotací prosperovalo po našem vstupu do EU, skutečná čísla nám ukazují opak, a to výrazně se zmenšující velikost a význam českého zemědělského sektoru. Bez dotací by bylo české zemědělství ve ztrátě, proto se dále prohlubuje závislost zemědělských podniků na dotacích (Kabrda & Jančák, 2007).

Navzdory skutečnosti, že zisky zemědělského sektoru od vstupu do EU prudce vzrostly, je tento růst především způsoben zvyšováním dotací. V roce 2008 činil zisk zemědělského sektoru 9,8 mld. Kč, v přechodím roce však dosáhl rekordní úrovně 13,7 mld. Kč. Klesající význam zemědělství lze dále prokázat neustálým uvolňováním zaměstnanců, v tomto sektoru, z důvodu nadbytečnosti. Zatímco před dvaceti lety pracovalo v zemědělství více než půl milionu osob, v roce 2001 pracovalo pouze 160 tisíc osob. Ztráta pracovních míst se nezastavila ani v období integrace do EU. V roce 2008 klesl počet zaměstnanců v tomto odvětví pod 130 tisíc (Věžník & Konečný, 2011).

Prodej zemědělské půdy v zemích EU v poslední době zažívá stagnaci, a dokonce mírný pokles. Dopady snižování zemědělských dotací a pokles garantovaných cen, v souvislosti se Společnou zemědělskou politikou EU (SZP), zpomalily získání zemědělské půdy a přidalo to na skepticismu ohledně budoucnosti evropského zemědělství. Malý zájem o koupi půdy je také způsoben přístupem mladých lidí k zemědělství. Na druhou stranu rostoucí počet starších zemědělců, kteří nemají na koho předat rodinnou farmu, drží stabilní příjem z vysokých výnosů z pronajaté půdy. Aby došlo k oživení trhu se zemědělskou půdou, na začátku roku 2004 se k tomu připojil program „Půda“ vyhlášený vládou ČR. Cílem programu bylo umožnit farmářům nakupovat půdu od soukromých osob, kterou si dříve pronajímali. V rámci tohoto programu poskytuje Fond podpory a záruk pro zemědělské a lesnické podniky (PGRLF) dlouhodobé splátky úroků z půjček, které mohou soukromí farmáři získat od bank. Tento fond v poslední době je čím dál tím méně využívaný a ztrácí svou roli (Němec, 2005).

Mezi roky 2004 a 2013 zemědělská politika v České republice obsahovala tři pilířové programy. Jednalo se o Operační program Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství, o Horizontální plán rozvoje venkova a o Program rozvoje venkova a regionální operační programy regionů NUTS 2 (regiony soudržnosti). Tyto programy se zaměřovaly na rozvoj lidských zdrojů na venkově v různých fázích a vztazích (Vobecká, 2009). Česká republika čerpá dotace od roku 2014 do roku 2020 z evropského programového dokumentu Program rozvoje venkova. Díky tomuto programu poputuje do českého zemědělství okolo 3,5 miliardy EUR (přes 96 miliard korun). Cílem programu je podpora vstupu mladých lidí do zemědělství, dále investice pro konkurenceschopnost a inovace zemědělských podniků nebo krajinná infrastruktura (SZIF, 2020).

V České republice v roce 2000 obhospodařovaly zemědělské subjekty zemědělskou půdu v rozsahu 45,7 % celkové rozlohy ČR. V roce 2016 bylo obhospodařeno 3 457 tisíc ha zemědělské půdy, jedná se tedy o 43,8% rozlohy ČR. Obhospodaření zemědělské půdy se během 16 let snížilo o 148 tisíc ha. Co se jedná o vlastnictví půdy, v roce 2000 hospodařily zemědělské subjekty hlavně na půdě pronajaté, okolo 92,4 %. Zatímco v roce 2016 celkové výměry zemědělské půdy vlastnily 26,9 % (ČSÚ, 2016).

Za období 2000-2016 se snížil celkem o 40 tis. osob na 182 tis. (-18,1 %) počet pracujících v zemědělství. Výraznější byl pokles pracujících přepočtených na plně zaměstnané, snížil se o 62 tis. osob na 104 tisíc (-37,2 %) (ČSÚ, 2016).

3.2 Specifikace faremní sukcese

Sukcese je definována jako dlouhodobý postupný proces, při kterém se manažerské řízení přenáší z jedné generace na druhou. Jedná se o specifický druh dědění – převod majetku a vlastnictví, který nakonec vede k částečnému nebo úplnému odchodu do důchodu předchozí generace (Fisher & Burton, 2014). Rodinné farmy představují 97 % všech farem v Evropě (Zagata et al., 2019). Tyto podniky se v rodině předávají z jedné generace na druhou, jelikož zemědělský sektor je charakterizován silnou profesní dědičností, kterou nenalezneme v žádném jiném podnikání (Fischer & Burton, 2014).

Zemědělství zůstává tedy téměř výlučně povoláním, které se dědí a v němž převod kontroly a vlastnictví podniku na další generaci je pravděpodobně jednou z nejdůležitějších fází rozvoje v podnikání. Může zahrnovat jak převod domácí farmy na nástupce či více nástupců, tak může i zahrnovat převod nezbytného kapitálu pro založení nového podniku na farmě. Je tedy možné rozlišovat sukcesi farmy nebo následnictví povolání v

zemědělství. Nástupce má většinou díky tomu prospěch z přenosu dovedností a často méně hmotných aktiv, jako jsou znalosti o zemědělství. Sukcese je tedy proces převodu manažerské kontroly a dalších nehmotných aktiv, jako jsou znalosti specifické pro danou farmu (Lobley, 2010).

Zrcadlovým obrazem sukcese je odchod do důchodu. Osoby samostatně výdělečně činné mají větší škálu příležitostí, jako je rovnováha mezi časem věnovaným práci a časem věnovaným jiným činnostem. V případě zemědělství pojem „důchod“ může znamenat celou řadu situací, které se navíc mohou v jednotlivých evropských zemích významně lišit. Pro některé je úplný důchod dosažen prodejem či odklonem od farmy a již se nespolehnají na to, aby farma vyprodukovala důchodový příjem. Pro jiné to znamená odchod do částečného důchodu s důchodovým příjmem závislým na příjmu farmy a po sérii změn, to může nakonec vést k úplnému odchodu do důchodu (Lobley, 2010).

Sukcese podle Fischera a Burtona zahrnuje tři vzájemně závislé procesy. První je vytvoření sociální identity. Děti postupně získávají zkušenosti s prací na farmě, což nakonec vede k tomu, že se budou vnímat jako budoucí nástupci, kteří převezmou farmu. V průběhu času postupně stoupají na žebříčku prací, seřazených od těch nejjednodušších až po ty nejvíce složité, vyžadující vysokou odbornost a osobní odpovědnost. Jedná se tedy o to, že se členové rodiny zabývají různými druhy farmářské práce, počínaje jednoduchými úkoly, a po určité době se vyšplhají na vrchol „žebříčku“, kde převezmou manažerskou roli. Současně s rozvojem těchto sociálních vztahů prochází farma zásadními změnami. Farma, které je převzatá pomocí rodinné sukcese, musí získat důležitý impuls pro budoucí vývoj. Možností je vytvořit dlouhodobý podnikatelský plán a investovat do zvýšení produktivity farmy. Na těchto procesech, které mají endogenní povahu, spočívá úspěšné převzetí farmy. Nicméně exogenní okolnosti také formují farmářskou sukcesi. Celkový rámec faremní sukcese zahrnuje, jak endogenní faktory, které souvisejí s vývojovou trajektorií farmy a sociálními vztahy mezi členy rodiny, tak exogenní faktory, související například se společenskými požadavky. (Zagata et al., 2019).

Errington (2002) ve své práci uvedl čtyři různé podoby faremní sukcese; držení se stranou, samostatný podnik, partnerství a farmářský chlapec. Jako první uvádí „držení se stranou“ („Stand-by holding“), kdy potencionální nástupce několik let pracuje na jiné farmě a rozvíjí zde vlastní chovatelské a manažerské schopnosti. V tomto vzoru je nástupce finančně nezávislý a poskytuje rodinně další zdroj příjmů, takže „domácí farma“ nemusí nutně podporovat dvě generace. V momentě, kdy odejde nástupce otce do

důchodu, může dojít ke spojení hospodářství jeho syna a domácí farmy, nebo dojde k vyměnění farmy a rodiče se přestěhují na farmu za synem. Druhým je „samostatný podnik“ („Separate enterprise“), jedná se o domácí farmu dostatečně velkou, aby poskytla potencionálnímu nástupci dostatek prostoru pro rozvoj vlastního podniku. Nástupce zde má značnou míru samostatnosti v rozvoji řízení podniku a rozvíjí dovednosti, které dokáže stále více aplikovat na farmě, kde pracuje po boku svého otce a často s ním sdílí rozhodnutí. Třetí vzor je „partnerství“ (partnership), kde dojde k dohodě mezi nástupcem a otcem o společném partnerství, a přestože nemá vlastní podnik, může se stát potencionálním nástupcem. V neposlední řadě „farmářský chlapec“ (Farmer's boy), kdy potencionální nástupce stráví mnoho let prací pro svého otce na rodinné farmě, ale do řídicích činností se zapojuje velmi málo a používá se hlavně jako zdroj manuální práce. V tomto vzoru má nástupce malou příležitost rozvíjet své manažerské dovednosti, které budou potřeba pro převzetí rodinného podniku. Manažerská kontrola, na kterou může být špatně připraven, přichází náhle s otcovou smrtí nebo odchodem do důchodu.

Proces sukcese a odchod do důchodu může být obdobím značného finančního a emocionálního stresu na zemědělskou domácnost (Burton & Walford, 2005) a existuje mnoho důkazů o dopadech na nástupce a jeho podnikání, když se hlavní zemědělec (obvykle otec) nedokáže přinutit plně upustit otěže (Errington & Lobley, 2002). Mezigenerační sukcese farem však také může být zdrojem nové energie pro podnik, představuje obnovu rodinné farmy a působí jako náprava při řešení stárnutí populace zemědělců (Lobley et al., 2010). Nástupce získává jak fyzická aktiva, tak nehmotné zdroje (např. znalosti), což se může ukázat jako zásadní pro řízení efektivního zemědělství a může to vyvolat pocit mezigenerační odpovědnosti (Burton et al., 2005). Tento zdroj síly může být také zdroj problémů. Může způsobovat potencionální konflikt mezi generacemi nebo vyhýbání se diskusi o problémech farmy (Lobley et al., 2010). V druhém případě je s nástupcem zacházeno jako s najatým pracovníkem, který má malou příležitost k rozvoji manažerských dovedností potřebných pro provozování rodinného podniku a je udržován na místě se slibem budoucího vlastnictví rodinné farmy (Lobley, 2010).

Sukcese farmy je pro rodinnou farmu konečným testem. Odchod do důchodu a rozhodnutí o nástupci rodinné farmy, závisí buďto na osobní preferenci pro odchod do důchodu (např. věk), dostupnosti vhodného a ochotného nástupce nebo optimálního načasování z pohledu nástupce. Rozhodne-li se zemědělec odejít předčasně do důchodu, může dojít k tomu, že farma zůstane ponechána nezkušenému nástupci, který nedokáže

čelit konkurenčnímu stresu ze strany efektivnějších rodinných farmářů nebo podnikových farem. Dojde-li k odchodu do důchodu příliš pozdě, může být zemědělec ponechán bez nástupce, jelikož všechny děti opustily farmu pro nezemědělské zaměstnání, kterého se nechtějí vzdát (Davidova & Thomson, 2013).

3.3 Stárnutí populace zemědělců v ČR

Minimální přítomnost mladších podnikatelů v zemědělství zvyšuje průměrný věk zemědělců. Přibližně každou druhou farmu spravuje zemědělec ve věku nad 55 let (53,1 %) a téměř třetinu všech farem má vlastník ve věku nad 65 let (29,6 %). Mezitím co mladší zemědělci, ve věkové kategorii do 35 let, spravují relativně menší podíl farem. Jedná se o 7,5 % všech farem v členských zemích EU. To vyvolává značné obavy ze schopnosti plnit svůj budoucí společenský účel v zemědělství a také obavy o sociální udržitelnost zemědělství (Zagata et al., 2015).

Nejdůležitější opatření určená k usnadnění vstupu mladých lidí do zemědělství je dodatečná platba mladým zemědělcům do 40 let, po dobu 5 let po založení nového podniku (Zagata et al. 2015). Stárnutí zemědělců netrápí pouze Českou republiku, jedná se o celoevropských problém a mladí farmáři se díky tomu stávají prioritou. Okolo 150 milionů korun šlo v roce 2013 na rozjezd zemědělského podnikání v Česku, z toho 75 % peněz pochází z evropských zdrojů (Balabánová, 2013).

V Evropské unii byla téměř třetina manažerů farem ve věku 65 let a více. Stárnutí manažerů farem je jedním z klíčových problémů souvisejících s rodinným zemědělstvím. Tento jev představuje vážné riziko pro udržitelný rozvoj rodinného zemědělství. V roce 2016 bylo v EU relativně málo mladých manažerů farem. Zemědělci mladší 40 let představovali přibližně 10 % všech manažerů na rodinných farmách (Eurostat, 2016).

Tabulka 2. Věková struktura manažerů rodinných farem (v tisících)

EU-28	Méně než 40 let	40–64 let	65 let a více	Celkový počet
Belgie	3	21	7	31
Bulharsko	26	93	72	191
Česká republika	2	14	7	23
Dánsko	2	20	8	30
Estonsko	1	7	4	12
Finsko	1	10	1	12
Francie	43	208	61	312
Chorvatsko	13	73	44	130
Irsko	17	78	40	135
Itálie	86	556	459	1 101
Kypr	1	18	15	34
Litva	18	83	46	147
Lotyšsko	6	41	21	68
Lucembursko	0	1	0	1
Maďarsko	52	236	130	418
Malta	1	6	3	10
Německo	36	194	21	251
Nizozemí	4	36	10	50
Polsko	282	948	163	1 393
Portugalsko	9	103	130	242
Rakousko	28	87	9	124
Rumunsko	250	1 632	1 514	3 396
Řecko	56	394	227	677
Slovensko	4	13	5	22
Slovinsko	6	43	20	69
Španělsko	66	489	269	824
Švédsko	2	11	5	18
Velká Británie	6	61	35	102

Zdroj: Eurostat, 2016

V roce 2010 řídilo mladých zemědělců do věku 35 let 32 607 farem, zatímco zemědělci ve věkové kategorii nad 65 let, řídili 129 701 farem (Zagata & Sutherland, 2015). Co se jedná o průměrné velikosti farem, mladý farmáři dosáhli 91,5 ha (tato hodnota se v letech 2007 až 2010 zvýšila o 160 %). Zatímco starším zemědělcům se hodnota v letech 2007 až 2010 zvýšila o 360 % (Zagata et al., 2015).

3.4 Role mladých lidí v zemědělství

Několik studií vyzdvihuje pozitivní přínos mladých lidí v řídicích funkcích v EU. Ve prospěch mladých zemědělců je obecně tvrzeno, že mají delší časový horizont, který by měl zaručovat dlouhodobější podnikání a investice (Kimura & Le Thi, 2013), dále mají vyšší úroveň vzdělání v oboru, což vede k lepší správě farem (Carillo, 2014; Lobley, 2010), a také k více ekologickým způsobům (Carsosimu, 2012; Lobley, 2010). Carillo (2014) však ve své práci tvrdí, že pro tuto domněnku existuje málo statistických důkazů o dopadu věku zemědělce na výkonnost farmy.

Faktem zůstává, že mladí farmáři v EU, zejména příjemci dotací ze Společné zemědělské politiky (SZP), jsou považováni za ty, kteří by mohli zajistit udržitelnost evropského modelu zemědělství. Ekonomická efektivnost a konkurenceschopnost podniku, averze k vyliďňování venkovských oblastí a ochrana životního prostředí představují klíčové cíle SZP a očekává se, že všichni mladí zemědělci, by měli hrát výraznou roli, k dosažení těchto cílů (Kontogeorgos et al., 2017).

Statistické údaje ukazují, že počet mladých farmářů v EU klesá a starší zemědělci nepředávají v dostatečné míře své farmy nové generaci (Zagata & Sutherland, 2015). Za důvod poklesu vidí May et al. (2019) především v technologických, sociologických a ekonomických změnách v posledních desetiletích. Například v roce 2013 bylo asi 30 % evropských farem řízeno farmářem ve věku 65 a více let. V některých zemích je číslo dokonce vyšší (Španělsko 33 %, Itálie 40 %, Portugalsko 50 %) (Bertoni & Cavicchioli, 2016; Eurostat, 2016). V případě chovatelů zabývajících se chovem dobytka je úbytek také znatelný. Mezi lety 2005 až 2013 (EU 27) došlo k poklesu ze 14.5 na 10.7 miliónů chovatelů dobytka. U farmářů mladších 44 let došlo ke snížení počtu z 3.3 na 2.3 miliónů během stejného období (Pérez et al., 2020).

Nízký podíl mladých zemědělců je problém především z hlediska ztráty potenciálu vytvářet efektivní, konkurenceschopné, inovativnější a tím pádem méně výnosnější a udržitelné zemědělské podniky (May et al., 2018). Hamilton et al. (2015) uvádí, že mladí farmáři jsou často více motivováni budovat a rozvíjet své podnikání než staří manažeři. Obecně jsou otevřenější novým myšlenkám a jsou připraveni přijmout větší rizika. Kromě toho Davis et al. (2013) tvrdí, že mladí zemědělci hrají důležitou roli ve výzvách k zajištění potravin a vyřešení globálního oteplování.

V Evropské unii jsou mladí zemědělci do jisté míry podporováni evropskými, potažmo národními dotacemi, kdy při absenci těchto podpor se odhaduje, že by došlo ke

snížení mladých zemědělců o dalších 10 % každý rok. I když se do jisté míry neví, jak by se zemědělci chovali bez podpor. Mladé zemědělce, kteří začínají s novou farmou nebo převzali již existující farmu a jsou zároveň příjemci dotací, lze dělit do 4 skupin:

1. ti, kteří by bez dotací z EU již nadále nepodnikali,
2. ti, kteří by to bez dotací zvládli,
3. ti, kteří již neformálně řídí své farmy,
4. ti, kteří jsou formálně zaregistrováni jako vlastníci farmy, tak aby mohli čerpat dotace, ale farmu stále řídí starší člen rodiny (Carbone & Subioli, 2011).

3.4.1 Definice „problému mladých zemědělců“

Pojem „problém mladých zemědělců“ je definován v politice rozvoje venkova Evropské unie a je zaměřen na úlohu mladých zemědělců v ekonomické revitalizaci venkova. Ačkoli poměr mezi mladým a starým farmářem není výslovně určen, je dle Evropské komise počet mladých zemědělců na nízké úrovni (Zagata & Sutherland, 2015).

V definici, kdo spadá pod pojem mladý zemědělec, jsou v Evropské analýze identifikovány celkem 4 klíčové problémy. První je v klasifikace „mladého zemědělce“ v klasifikacích Eurostatu, je definován mladý zemědělec jako osoba mladší 35 let, která nemusí být nutně novým účastníkem, naproti tomu oficiální definice stanovená v nařízení Rady o podpoře rozvoje venkova určuje mladého zemědělce s hranicí věku do 40 let. Druhým problémem je sjednocování mladých zemědělců se začínajícími zemědělci. Nový začínající zemědělec může být starší více jak 40 let a již nedosáhne na podporu pro začínající zemědělce a stejně již není brán jako mladý zemědělec ten, který v sektoru již podniká delší dobu a je mladší 40 let. Třetí problém je přesné určení vlastníka farmy. Poslední problém je nepřesnost údajů Eurostatu při identifikaci „jediného vlastníka“. Kdy k započítání jedince dochází pouze v případě, že převezme farmu v požadovaném věku (Zagata & Sutherland, 2015).

3.4.2 Dotační programy pro mladé zemědělce

Česká republika, potažmo EU, podporuje mladé zemědělce, pomocí dotačních programů. Hlavním cílem programů je obnova, zachování a zlepšení ekosystému, inovace zemědělských podniků a podpora vstupu mladých lidí do zemědělství (SZIF 2016). Jedna z dotačních podpor je Platba pro mladé zemědělce na, kterou mají nárok pouze příjemci jednotné platby na plochu (SAPS) a jejich výměry farmy nepřesahuje 90 ha po dobu

nejvýše 5 let. Jedná se o dodatečnou platbu, která se získá vynásobením hodnoty, která odpovídá 25 % v rámci režimu SAPS. Podmínky pro poskytnutí SAPS fyzickým osobám nebo obchodním korporacím jsou následující:

- fyzická osoba je zapsána do Evidenci zemědělského podnikatele (má tedy zemědělský podnik) a poprvé je zemědělského podniku jako jeho vedoucí. Zároveň fyzické osobě není více než 40 let (v programovém období 2015–2020).
- Obchodní korporace musí splňovat podmínky, ve kterých fyzická osoba v příslušném roce podání žádosti o platbu pro mladého zemědělce, vykonává nad obchodní korporací dlouhodobou kontrolu, jde-li o rozhodnutí týkající se zisků a řízení. Tím se rozumí buďto většinový společník nebo více fyzických osob držících většinový podíl na kapitálu obchodní korporace.

Tuto podporu nemůže získat fyzická osoba, která s ostatními fyzickými osobami drží většinový podíl kapitálu obchodní korporace, nebo která vedle zřízení vlastního zemědělského podniku je většinovým společníkem (MZe, 2020).

Jako další je Program rozvoje venkova 2014-2020 (PRV), kde lze nalézt dotační operaci 6.1.1 Zahájení dotační činnosti mladých zemědělců, která spadá pod opatření M06 Rozvoj zemědělských podniků a podnikatelských činností. Zde je začínající mladý zemědělec definován jako žadatel, který zahajuje činnost poprvé, avšak nesmí činnost vykonávat déle než 24 měsíců před podáním žádosti. Dále musí být mladší 40 let a musí dosáhnout minimální zemědělské kvalifikace, kterou lze do 36 měsíců od podepsání Dohody o poskytnutí dotace doplnit. Podpora je poskytována jako přímá nevratná dotace na realizaci podnikatelského plánu. Dotace činí 45 tisíc EUR a je rozdělena do tří splátek. První, ve výši 50 %, je vyplacena po podpisu Dohody o poskytnutí dotace. Druhá splátka bude provedena po provedení podnikatelského plánu, a ne dříve než po dvou letech od podepsání dohody. Výše druhé splátky se stanoví jako dopočet zbývajících částky do 45 tis. EUR (MZe, 2020). Avšak v jiných zemích EU je alokovaná částka vyšší a to 70 tisíc EUR (Zagata & Sutherland, 2015). Podporu lze využít k realizaci podnikatelského plánu, který může obsahovat:

- nákup zemědělských nemovitostí (včetně zemědělské půdy)
- nákup hospodářských zvířat
- výstavba nebo rekonstrukce zemědělských staveb
- pořízení mobilních strojů sloužících pro zemědělskou prvovýrobu a další.

Avšak nelze veškerou podporu cílit na jeden faktor, ale je nutné celkovou částku diverzifikovat mezi více faktorů. Například na nákup nemovitostí je určeno maximálně 45 % z celkové částky, to samé platí u pořízení mobilních strojů. Po dobu vázanosti podnikatelského plánu je příjemce povinen dosahovat minimálně 45 % příjmů ze zemědělské prvovýroby (MZe, 2020).

Dále mladí zemědělci získávají podporu od státu v dalších dotačních titulech, kdy nad rámec přislíbené procentuální podpory je navýšení o další jednotky procent. Příkladem je 10. kolo PRV 2014-2020 operace 4.1.1 Investice do zemědělských podniků, jestliže žadatel splňuje stejné podmínky jako je tomu u operace 6.1.1, tak získá nad rámec dalších 5 % podpory (MZe, 2020).

Evropský účetní dvůr zjistil při svém auditu 4 evropských zemí, že by měla být podpora EU pro mladé začínající zemědělce lépe zacílena, tak aby usnadňovala účinnou generační obměnu (Evropský účetní dvůr, 2017).

3.4.3 Bariéry pro vstup do zemědělství

Pro vstup do zemědělství neexistují žádné právní překážky, žádné zkoušky, vzdělání ani licence, přesto nějaké překážky můžeme najít. Jsou to bariéry jako vysoká cena půdy, mechanizace, dobytek a další kapitál k získání prosperujícího podniku (Boehlje & Thomas, 1979). Příkladem je studie Šimpachové Pechrové (2020), kde uvádí, že mladí zemědělci nemají dostatečně dlouhou finanční historii, aby mohli získat investiční kapitál, popřípadě provozní půjčky.

Překážka vstupu nových zemědělců úzce souvisí s nízkou výstupní platbou. Dále stávající zemědělci mohou vést farmy i ve vysokém věku, jsou citově spjati s farmou a bojí se přerušení této vazby. Farmáři (majitelé) se zdráhají odejít do důchodu ze strachu nedostatečného poskytnutí adekvátního důchodu, a také dědického dilema (Boehlje & Thomas, 1979).

Přístup k půdě je primární problém jak pro nové účastníky, tak pro zemědělské nástupce. Obecně platí, že starší zemědělci se zdráhají uvolnit kontrolu nad svou půdou. Rostoucí kapitálová hodnota zemědělské půdy, kromě emocionální a časové investice do provozování zemědělského podnikání, způsobuje, že se farmáři zdráhají prodat svou půdu nebo předat smysluplnou kontrolu další generaci (Ingram a Kirwan, 2011). Jakmile se půda stane dostupnější, dojde ke konkurenci mezi nově příchozími a již existujícími farmáři (Zagata & Sutherland, 2015). Poslední statistický údaj z roku 2016 udává, že průměrná

tržní hodnota 1 ha zemědělské půdy je 5 463 EUR, tím se ČR řadí mezi průměr. Nejvíc za ha zemědělské půdy zaplatí v Nizozemsku, a to v průměru 62 972 EUR. Nejméně zaplatí za ha Rumunko, a to v průměru 1 958 EUR. Co se týče pachtovného, resp. nájemného za zemědělskou půdu v České republice ve srovnání s jejími tržními cenami rostlo do roku 2013 více než dvojnásobným tempem. Od roku 2014 pomalu tempo růstu pachtovného klesá (MZe, 2018).

Dalšími bariérami pro vstup mohou být úspory z rozsahu, diferenciací produktu, přístup k distribučním kanálům, nákladové znevýhodnění nezávislé na rozsahu a vládní politika (Kudová, 2005).

4 Vlastní práce

Praktická část bakalářské práce se zabývá, jak již bylo zmíněno na začátku, významem mladých a začínajících zemědělců pro sociálně udržitelný rozvoj zemědělství. Tato část práce se především bude věnovat vstupu mladých začínajících zemědělců do zemědělského sektoru a bariérám, se kterými se při vstupu mladí zemědělci potýkají. Tyto otázky nám přiblíží překážky, které mají mladí zemědělci při vstupu do zemědělského sektoru. Pomůžou nám i lépe pochopit problém stárnutí populace zemědělců a představí nám postoj oslovených farmářů.

Na začátku praktické části jsou charakterizováni vybraní farmáři hodící se pro tento výzkum. Kvůli pandemické situaci proběhly veškeré rozhovory pomocí stránky Microsoft Teams či přes stránku Zoom. Každý dotazovaný před začátkem rozhovoru byl obeznámen s tím, že rozhovor bude nahráván, k čemu rozhovor poslouží a s jejich osobním souhlasem byly sděleny identifikační údaje, které jsou důležité pro tento výzkum.

4.1 Charakteristika dotazovaných

Zaměření práce je cíleno na mladé a začínající zemědělce. Z tohoto důvodu jsou vybráni dotazovaní do věku 40 let, jak to určuje Program rozvoje venkova, který napomáhá získat více mladých lidí do zemědělského sektoru a řeší nepříznivou věkovou strukturu zemědělců.

Mezi vybranými dotazovanými, byli dva farmáři, kteří studují na České zemědělské univerzitě v Praze (ČZU). Dotazovaní mi poté doporučili další tři mladé začínající zemědělce, které znají ze svého okolí. Dále bylo osloveno dvacet lidí přes Facebookovou stránku Chov hospodářských zvířat. Odpovědělo deset lidí, kteří byli ochotni podstoupit rozhovor. Díky časové zaneprázdněnosti bylo uskutečněno pět rozhovorů s dotazovanými farmáři, kteří splňovali věkovou kategorii.

Na začátku pokládám za důležité charakterizovat jednotlivé dotazované zemědělce. Realizováno bylo celkem 10 rozhovorů s různými soukromými zemědělci mladšími 40 let, kteří spadají do kategorie mikropodniků.

Mikropodniky jsou podniky, které zaměstnávají méně než 10 osob a jejich roční obrat nepřesahuje 2 miliony eur (Publications Office of the EU, 2016).

Farmář č. 1 Richard, podniká v zemědělství 4 roky a jedná se o jeho první zaměstnání. K hospodaření ho nejvíce vedl otec a čím byl starší, začal se o zemědělství

zajímat více a došlo k pozvolnému převzatí farmy. Jedinou výpomocí na jeho farmě je jeho otec. Zaměřuje se převážně na chov masného skotu, s tím že k tomu má ještě 8 ovcí. Celkově obhospodařuje 130 ha z toho 3 ha jsou pronajaté.

Nejmladší z dotazovaných Kevin (20 let) se věnuje rostlinné výrobě a podniká teprve prvním rokem. Zaměstnává pouze sezónní zaměstnance na sběr brambor. Vztah k přírodě má od dětství, kdy jeho rodiče vlastnili ohromné statky na Moravě. Nyní začal hospodařit úplně sám a vše si zkupoval od základu.

Třetí farmář David podniká 4 roky, k tomu ještě druhým rokem dělá zootechnika v zemědělském podniku nedaleko jeho bydliště. David se věnuje jak rostlinné, tak živočišné produkci a snaží se vyprodukovat takové množství, které sám spotřebuje. O farmu se stará především on s občasnou výpomocí svého bratra.

Farmář č. 4 Petr, podniká v zemědělství 5 let a nejedná se o jeho první zaměstnání, dříve jezdil s kamionem. Farmu převzal po svých rodičích, jelikož nikdo z jeho sourozenců o farmu nestál. Má 35 ha z toho 14 ha vlastních a zaměřuje se především na chov masného skotu.

Pátá farmářka, pětatřicetiletá Jaroslava, podniká v zemědělství třetím rokem. K zemědělství jí dovedl její přítel, který převzal farmu po svých rodičích. Později i ona sama začala chovat hospodářská zvířata a více se tomu věnovala. Nejedná se o jediný příjem platu, spíše zemědělství bere jako koníček.

Paní Eva, farmářka č. 6, začala podnikat na jaře roku 2018. S manželem se rozhodli pro zemědělství bez jakékoliv předchozí zkušenosti. Obhospodařuje 9 ha půdy z toho jsou 3 vlastní a zabývá se chovem mléčného skotu.

Sedmá dotazovaná, paní Kateřina, podniká od roku 2013. K podnikání v zemědělství jí vedla rodinná tradice, jelikož její otec byl hospodář. Kateřina nemá žádného zaměstnance, pouze má výpomoc od rodinných příslušníků. Věnuje se rostlinné i živočišné výrobě a obhospodařuje 93 ha.

Farmářka č. 8 Veronika, žije na farmě celý svůj život. Před dvěma lety převzala farmu od své rodiny. Na farmě jí vypomáhají, jak dva její bratři, tak rodiče. Vlastní 30 ha a 10 ha si pronajímá. Veronika se věnuje chovu koní, zaměření měnit nechce, chce pouze jen rozšiřovat obhospodařovanou půdu.

Paní Bohumila, devátá dotazovaná, podniká od roku 2009. V zemědělství začala podnikat již při střední škole, zprvu ale pouze kvůli chovu koní, později přidala i chov

skotu. Po smrti svého otce se plně věnuje farmě, kterou otec založil. Má pod sebou 4 zaměstnance a k tomu jí ještě vypomáhá matka se sourozenci.

Poslední rozhovor proběhl s dvacetiletou Blankou. Farmu převzala na začátku roku 2020 po své matce a s chodem farmy jí pomáhá otčím a sestra. Jedná se o její první zaměstnání, ale není to jediný příjem platu. Zaměření farmy je jak živočišné, tak rostlinné.

Přehledně zpracované informace o dotazovaných jsou vyobrazeny v tabulce č. 3. Tabulka obsahuje jméno dotazovaného, věk a délku jeho podnikání. Dále je zde zahrnuto, zda se zapojují rodinní příslušníci anebo jestli mají zaměstnance (a počet zaměstnanců).

Tabulka 3. Přehled dotazovaných farmářů

Dotazovaný	Jméno dotazovaného	Věk	Délka podnikání	Zapojení rodinných příslušníků	Zaměstnanci
Farmář č. 1	Richard	23	4 roky	Ano	Ne
Farmář č. 2	Kevin	20	1 rok	Ne	Sezónní
Farmář č. 3	David	23	4 roky	Ne	Ne
Farmář č. 4	Petr	35	5 let	Ne	Ne
Farmář č. 5	Jaroslava	35	3 roky	Ano	Ne
Farmář č. 6	Eva	37	2,5 roky	Ano	Ne
Farmář č. 7	Kateřina	34	7 let	Ano	Ne
Farmář č. 8	Veronika	22	2 roky	Ano	Ne
Farmář č. 9	Bohumila	30	11 let	Ano	Ano - 4
Farmář č. 10	Blanka	20	1 rok	Ano	Ne

Zdroj: Vlastní zpracování, 2021

Mezi oslovenými dotazovanými byli čtyři muži a šest žen ve věku od 20 let do 37 let. Převážná většina z dotazovaných využívá pomoc od rodinných příslušníků, dva dotazovaní mají pod sebou zaměstnance, z toho jeden farmář má pod sebou zaměstnance celoročně a druhý má pouze sezónní zaměstnance.

Tabulka 4. Zahájení podnikání v zemědělství

Dotazovaný	Jméno dotazovaného	Zahájení podnikání v zemědělství	
		Sukcese (převzetí)	Koupě hospodářství
Farmář č. 1	Richard	✓	
Farmář č. 2	Kevin		✓
Farmář č. 3	David		✓
Farmář č. 4	Petr	✓	
Farmář č. 5	Jaroslava	✓	
Farmář č. 6	Eva		✓
Farmář č. 7	Kateřina	✓	
Farmář č. 8	Veronika	✓	
Farmář č. 9	Bohumila	✓	
Farmář č. 10	Blanka	✓	

Zdroj: Vlastní zpracování, 2021

U většiny dotazovaných došlo k sukcesi rodinné farmy. Měli tedy už ze začátku částečný kapitál a půdu. Petr se domnívá, že pokud začínající mladý člověk vstoupí do zemědělského sektoru pomocí sukcese, bude pro něho jednodušší se v sektoru orientovat a bude mít určité výhody, jako je kapitál a půda, než kdyby začínal sám od sebe s podnikáním. To tvrdí i Kevin, u kterého došlo ke koupi hospodářství: „*V zemědělství hodně jde o to, jestli v tom vyrůstáte nebo Vám tu farmu někdo předá. Pokud získáte farmu pomocí sukcese, nesetkáte se s tolika překážkami, jako když začínáte od nuly.*“

Důvodem proč většina z dotazovaných farmářů začala podnikat, byl jejich vztah k přírodě, který měli už od dětství. Další důvod bylo navázání na rodinnou tradici a snaha v ní pokračovat, tento důvod byl převážně u dotazovaných, kteří prošli rodinnou sukcesí.

4.2 Budoucnost zemědělství z pohledu dotazovaných

V rozhovoru dotazovaní farmáři zodpovídali otázky týkající se atraktivity zemědělství, jestli si myslí, zda mladí lidé chybí v zemědělství a jaké jsou jejich plány do budoucna s chodem farmy. Co se plánu do budoucna s farmou týče, farmáři Kevin, Richard, Eva, Petr a Veronika by rádi rozšiřovali svou stávající farmu. Pro ostatní dotazované je rozšiřování farmy problém, jak říká Jaroslava: „*Vzhledem k tomu, že pozemky v našem okolí jsou nedostatkové zboží, moc možností na růst nemáme. Spíše se*

*snažíme zaměřit na modernizaci techniky a zajistit určité pohodlí pro naši farmu. “ Stejný problém má také i Bohumila, která si zvětšování farmy nemůže už dovolit a velikostně jsou na pokraji sil, takže rozšiřování již nepřipadá v úvahu. Richard s Petrem ještě také plánují vystavění bourárny a s tím související prodej bio kvalitního hovězího masa veřejnosti. Všichni také odpověděli, že by rádi zmodernizovali vybavení a pořídili si nové stroje. Bohumila říká: „*Díky nedostatku pracovní síly se snažíme technologie modernizovat natolik, abychom si poradili i s nižším počtem zaměstnanců.*“*

Důležitý je i pohled dotazovaných na současný stav zemědělství. V tabulce číslo 8 proto najdeme názor dotazovaných farmářů, jestli zemědělství pro mladé lidi je dostatečně atraktivní či nikoliv.

Tabulka 5. Atraktivita zemědělství pro mladé lidi

Dotazovaný	Jméno dotazovaného	Atraktivita zemědělství pro mladé lidi	
		Atraktivní	Neatraktivní
Farmář č. 1	Richard		✓
Farmář č. 2	Kevin	✓	
Farmář č. 3	David		✓
Farmář č. 4	Petr	✓	
Farmář č. 5	Jaroslava	✓	
Farmář č. 6	Eva		✓
Farmář č. 7	Kateřina		✓
Farmář č. 8	Veronika		✓
Farmář č. 9	Bohumila		✓
Farmář č. 10	Blanka	✓	

Zdroj: Vlastní zpracování, 2021

Většina dotazovaných si myslí, že zemědělství je pro mladé lidi neatraktivní. Důvodem může být převážně časová a fyzická náročnost, které mladé lidi odrazuje vstupovat do toho sektoru. Richard zastává názor, že atraktivita zemědělství se celkově zvyšuje, ale spíše pro lidi ve starším věku, zatímco mladé lidi to k zemědělství tolik netáhne a stále je jich nedostatek.

„Na zemědělství vidím spoustu atraktivních věcí; každý den je jiný, člověk je svým pánem, má určitou svobodu a volnou ruku. Toto zaměstnání bych určitě doporučil, ale pouze lidem, který k tomu aspoň mají nějaký vztah, tahle práce zase není pro každého. Zemědělský sektor se neustále modernizuje a zlepšuje, což zvyšuje tu určitou atraktivitu, ale stále chybí mladí lidé. Hodně mladých lidí chce hodně peněz za málo práce, což nejde ruku v ruce se zemědělstvím. Práce je dost fyzická a velmi finančně náročná, jak říkám, není to pro každého. Dříve tady byl aspoň lepší důchod pro staré farmáře, kteří předali svou farmu na mladší generaci. To byla dobrá motivace k předávání farem mladým lidem, kteří potom neutekli pracovat do nějakých firem.“

Obdobný názor má i David, který tvrdí, že zemědělství má své plusy, ale převažují spíše mínusy. Dle jeho názoru se na osoby pracující v zemědělství hledí skrze prsty a není mnoho lidí, kteří by farmářům v tomto sektoru pomáhali. Nedochozí k pomoci ani od starších zemědělců, ti spíše přitěžují. Atraktivita zemědělství se podle Davida nezvyšuje, jak dodává:

„Člověk v sobě musí najít přesvědčení tu práci dělat a musí překousnout počáteční překážky a neúspěchy. Je taky nutné si uvědomit, že v jednu chvíli se člověku může dařit, ale mávnutím proutku může o to přijít. Stačí jen špatné počasí, šířící se nákaza mezi zvířaty a vše je pryč. Tohle všechno je neatraktivní pro mladé lidi. Mladých lidí je v zemědělství málo a ti staří, co dělají v tomto oboru, postupně odcházejí. Kdo to bude dál dělat opravdu netuším.“

Paní Jaroslavě přijde zemědělství spíše atraktivní, podle ní v dnešní době je velmi populární mít svůj malý statek a starat se o vlastní produkci. Uvádí také, že největší atraktivita tohoto sektoru je na vesnicích, kde dochází převážně k rodinné sukcesi. Paní Jaroslavě přijde důležité, že se v zemědělství najdou noví mladí lidé, kteří budou střídat starší dosluhující generaci a mají se tím pádem od koho učit. Dodává, že v dnešní době existuje málo lidí, kteří jsou schopní pracovat rukama. Dotazovanému Kevinovi přijde zemědělství pro mladé lidi také atraktivní: *„...často se setkávám s lidmi, kteří mu mou práci závidí a jeví zájem o mou farmu.“*

Na otázku, jestli chybí mladí lidé v zemědělství, odpověděla Eva následovně: „*Dlouhodobý trend této doby je odliv mladých lidí do měst nejen za vzděláním, ale i za prací. Myslím si, že lidé v dnešní době jsou hodně pohodlní a už nemají takové spojení s přírodou, jako tomu bylo dříve.*“ S tím souhlasí i Blanka, která považuje za hlavní důvody, proč nejsou mladí lidé v zemědělství, čas i nestálost výdělku. Nedostatku mladých lidí si povšimnul i Kevin, který tvrdí, že ve svém okolí nezná žádné mladé zemědělce:

„*...důvodem může být, že většina mladých lidí vidí, jak se hodně peněz dá vydělat i lehčím způsobem. Spousta lidí přijde jednodušší pracovat v teple v kanceláři, mít dovolené a volné třeba i víkendy, zatímco zemědělec pracuje neustále. Zlepšit by se to dalo určitě, třeba finanční motivací, jelikož všichni chtějí práci za hodně peněz, jenomže pracovat v zemědělství by opravdu měli lidé, kteří k tomu mají vztah a nedělají to pouze pro peníze.*“

Všem dotazovaným byla položena také otázka, zda by se rozhodli pro jiné zaměstnání, pokud by se měli rozhodovat ve výběru povolání znovu. Na tuto otázku všichni odpověděli, že by se pro jiné zaměstnání nerozhodli. Bohumila dodává: „*Zemědělství je naše rodinná tradice, žádný jiný obor bych neupřednostnila. Práce se zvířaty a přírodou je mi rozhodně milejší než práce s lidmi.*“

4.3 Dotační programy pro mladé zemědělce

V České republice je možné získat pro zemědělce několik druhů podpor. Richard, Petr, Veronika, Kateřina a Blanka využili z PRV 2014-2020 (Program rozvoje venkova) dotaci 4.1.1 Investice do zemědělských podniků. Bohumila s Kateřinou z tohoto programu využily dotaci 6.1.1 Zahájení činnosti mladých zemědělců, kde Kateřina zakoupila za poskytnuté peníze novou zemědělskou techniku a půdu. Z PRV využívá Richard, Petr a Kateřina každý rok dotaci M11 Ekologické zemědělství. Co se týče dotací mimo PRV, tak Petr, Richard, Kevin a Blanka využívají dotaci SAPS, což je dotace na plochu. Dále Richard a Petr získávají dotaci pro zemědělce dodržující zemědělské postupy příznivé pro klima a životní prostředí (GREENING). Richard využívá ještě dotaci na masná telata. Eva, Jarka a David nejsou příjemci žádných dotačních programů.

Většina dotazovaných považovala dotační programy za výhodné. Přesto se našly i nevýhody, jednu z nevýhod uvádí Bohumila:

„Výhodou je určitě finanční podpora jako taková, nicméně nevýhod je nespočet. Prvním je zdanění dotace v příslušném roce poskytnutí podpory, to je pro začínajícího zemědělce doslova zabijácké. Příklad: pokud si začínající zemědělec chce pořídit traktor za 2 mil., zcela jistě si musí vzít úvěr od banky. Zajde do banky, tam po něm budou chtít daňová přiznání za dvě účetní období (nemožné, pokud plní podmínky dotace – nesmí mít historii), takzvaně narazí na první problém, a to, jak získat dostatečné finanční prostředky na profinancování předmětu dotace. Když se mu to povede (pro zjednodušení bude mít první splátku v lednu příslušného roku), je to šťastný člověk a jde se na SZIF se šanonem podkladů, které bez předchozí zkušenosti prakticky nebude schopen samostatně vypracovat, bude tak potřebovat pomoc dotačního poradce (min. odměna 20.000 Kč). Náš zemědělec bude příkladný a šikovný, dotace mu bude proplacena ve stejném roce, jako získal úvěr. Dotace bude 1 mil. Kč. A jde následujícího roku podávat daňové přiznání. Vzhledem k tomu, že proti příjmu 1 mil. má náš zemědělec „pouze“ odpis v účetnictví ve výši 400.000 Kč, jde danit 600.000 Kč – 15 % DPFO, odvody na sociální (29,2 %) a zdravotní (13,5 %) – tj. je třeba z dotace dát minimálně jednu třetinu na stranu, aby byl schopen začínající zemědělec na jaře dalšího roku zaplatit povinné platby státu ve výši 346.200 Kč. Což je mnoho. Zvláště ve chvíli, kdy již v daném roce zaplatil 469.587,60 Kč na splátkách za traktor (při ročním úroku 6,5 %, úvěr na pět let, splátka 39.132,30 Kč měsíčně) a 20.000 odměnu dotačnímu specialistovi. Shrnuto, potvrzeno, mlad'och díky traktoru za jedno účetní období vynaloží 835.717,60 Kč kvůli tomu, aby získal dotaci 1 mil. Kč. Dotaci utratí a nemá z ní prakticky nic. Pokud zemědělec natěšeně neskočí do zemědělství a nemá zrovna účetní vzdělání, může díky tomu být velmi nepříjemně překvapen.“

Šest z deseti dotazovaných zemědělců považují dotaci Zahájení činnosti mladých zemědělců za nevýhodnou. Převážným důvodem byla administrativní zátěž či finanční náročnost. Richard o tuto dotaci zažádal v roce 2018 a i když prošel výběrovým řízením, nedošlo však k podpisu dohody. Důvodem bylo z jeho pohledu mnoho nesmyslných požadavků ze strany Státního zemědělského intervenčního fondu (SZIF). Plánoval totiž za celou částku koupit půdu, ale po zjištění, že půdu lze koupit pouze ze 45 % dotace, rozhodl se dotaci odmítnout. Pro získání dotace musí mladý zemědělec vlastnit podle tabulkových hodnot určité množství zvířat, vinic, sadů, polí nebo luk a pastvin. Tyto minimální

požadavky musí držet po dobu pěti let od podepsání dohody. Richardovi tak tato dotace, která je koncipována jako podpora pro mladé začínající zemědělce, přijde že nepodporuje mladé začínající zemědělce, ale spíše je to dotace pro už fungující zemědělce.

O dotaci Zahájení činnosti mladých zemědělců přemýšlel i Petr, nakonec podání přihlášky zavrhl. Důvodem pro něho byla administrativní zátěž spjata z dotací. Zastává stejný názor jako dotazovaný farmář Richard, tedy že tato dotace je spíše podpora pro zaběhlé zemědělce a nepodporuje mladé začínající zemědělce. Kateřině, která tuto dotaci využila, přijde, že spousta věcí na této dotaci je nedomyšlených a může to odradit hodně mladých lidí. Stát sice nabízí dotaci pro mladé začínající zemědělce, ale stále je potřeba na začátek velký obnos peněz, který SZIF proplácí až po splnění všech podmínek. Jak zmínilo mnoho dotazovaných, tak mladý začínající zemědělec nemá možnosti, kde tak velkou částku sehnat, jelikož banky bez historie úvěry nepůjčují. Kateřina dodává: „Je to taková pomoc nepomoc.“

4.4 Bariéry pro vstup mladých lidí do zemědělství

Bariér v zemědělství existuje hned několik a představují velmi rozsáhlý problém pro vstup do zemědělského sektoru. Mnoho začínajících mladých zemědělců nemá finance ani půdu na to, aby mohli vůbec začít, nebo jim chybí znalost či praxe. V tabulce číslo 5 můžeme nahlédnout s jakými bariérami se nejčastěji setkali dotazovaní farmáři a jakou bariéru považují za největší. Písmenem N je vyznačená bariéra, kterou dotazovaní považují za největší. Z tabulky můžeme vidět, že všichni dotazovaní zemědělci se setkali s překážkami související s půdou a financemi.

Tabulka 6. Překážky pro vstup do zemědělství

Dotazovaný	Jméno dotazovaného	Překážky pro vstup do zemědělství						
		Finance	Půda	Časová náročnost	Okolní sousedé	Vzdělání a praxe	Administrativní zátěž	Okolní podnikatelé
Farmář č. 1	Richard	✓	N	✓	✓	✓	✓	
Farmář č. 2	Kevin	N	✓					✓
Farmář č. 3	David	✓	N		✓			✓
Farmář č. 4	Petr	✓	N	✓			✓	✓
Farmář č. 5	Jaroslava	✓	N		✓		✓	
Farmář č. 6	Eva	✓	✓	✓		✓		
Farmář č. 7	Kateřina	N	✓	✓				
Farmář č. 8	Veronika	N	✓	✓		✓	✓	
Farmář č. 9	Bohumila	✓	N	✓			✓	
Farmář č. 10	Blanka	✓	✓	✓		N		

Zdroj: Vlastní zpracování, 2021

Většina dotazovaných, kteří k zemědělství přišli pomocí sukcese, na otázku, zda se setkali při vstupu do zemědělství s nějakou překážkou, odpověděli, že ano, ale jelikož jim byla farma předána, bylo pro ně jednodušší v zemědělském sektoru začínat. Paní Bohumila dodává:

„Díky již vytvořenému zázemí od svého otce jsem žádné větší překážky nepocítila. Přesto, ale vnímám, že pro mladého začínajícího zemědělce, který nemá již vytvořené zázemí, existuje až příliš překážek.“

4.4.1 Finance a půda

Finance a půda představují podle dotazovaných zemědělců největší překážku pro vstup do zemědělství. Finance úzce souvisí s půdou, jelikož bez financí není ani půda. Půda byla pro Richarda největší překážkou, důvodem je, že pozemky v jeho území jsou

převážně rozprodané anebo jsou předražené. Také má problém, že pozemky jsou více jak 100 let zemědělsky neobhospodařované, jedná se zhruba o 40 ha, které má v plánu Richard zrekultivovat a využívat pro své zemědělské účely. S tím má problém i David, který by rád rozšiřoval svou farmu, ale nemůže, jelikož kolem něho je vše zabrané nebo půda stojí kolem 50 Kč/m². Jak sám tvrdí: „Spousta lidí má pozemky propachtované a musí přepřáct lidi a družstva, kteří to vlastní, aby získal aspoň nějakou část.“

Problém s pozemky měl i Petr:

„Největší překážkou pro mě bylo získat své pozemky zpět od místních družstev, které měly dané pozemky v pronájmu. Trvalo mi dva roky, než jsem své pozemky získal zpět a mohl na nich začít hospodařit. Stálo mě to finanční úsilí, práce a málem došlo i na soudní řízení.“

Tabulka 7. Půda

Dotazovaný	Jméno dotazovaného	Půda (ha)		
		Vlastní půda	Pronajatá půda	Půda celkem
Farmář č. 1	Richard	127	3	130
Farmář č. 2	Kevin	3,3	10,7	14
Farmář č. 3	David	3,5	X	3,5
Farmář č. 4	Petr	14	21	35
Farmář č. 5	Jaroslava	7	3	10
Farmář č. 6	Eva	6	3	9
Farmář č. 7	Kateřina	X	93	93
Farmář č. 8	Veronika	30	10	40
Farmář č. 9	Bohumila	100	X	100
Farmář č. 10	Blanka	50	X	50

Zdroj: Vlastní zpracování, 2021

Co se financí týče, mladý začínající zemědělec musí vynaložit obrovské finanční prostředky na půdu, dobytek, budovy, vybavení apod. Nákupy strojů jsou také velmi finančně náročné a dotační programy jsou občas nevýhodné. S tímto problémem se potýká Kateřina, ta říká:

„Jakmile je člověk vybrán pro danou dotaci, tak nadále musí vynaložit 100 % výše ceny kupovaného stroje a není úplně jisté, jestli tu dotaci získá. Tedy může se stát, že zaplatí plnou výši ceny pořizovacího stroje. Polovina ceny stroje, 50 % nebo 40 %, je většinou vyplacena po dvou letech od podpisu dohody mezi stranou zemědělece a SZIFU.“

Pro mnoho lidí se finance jeví jako největší bariérou pro vstup mladých začínajících zemědělců, přesto finance jsou nutností v podnikání v tomto sektoru. Zajištění ale určitého kapitálu je velice náročné, jak tvrdí Blanka:

„Soukromý mladý zemědělec, který začíná od úplného začátku si musí zajistit nějaký obnos peněz, aby měl na nákup techniky, půdy atd. Bez peněz je to opravdu náročné a není moc dobré bez nich začínat. Ale jak Vám někdo půjčí peníze, nebo dá dotace, když jste teprve začal podnikat, nemáte obrat a ani pozemky? Banka Vám nic nepůjčí, jelikož nemá jistotu, že jí to vrátíte. Dotace jsou vypsané podle toho, co stát vyhlásí a nemalá část dotací je o tom, že je musíte nejdříve uhradit, dodržet podmínky dotace a posléze Vám je vyplatí. Je to ale všude různé, a tak si myslím, že bez nějakého kapitálu je velmi náročné začínat.“

4.4.2 Administrativní zátěž, vzdělání a praxe

Administrativa je důležitým aspektem zemědělství. Během rozhovorů se několik dotazovaných rozpovíдалo o pro ně vesměs nesmyslné administrativní zátěži, kterou musí vykonávat. Například Richard ve svém povídání považuje za velmi časově náročné vedení pastevního deníku, kdy musí každý den zaznamenávat kolik dobytka je na jakých parcelách paseno. Z následných dnů musí vypočítat, kolik bylo jednotlivými kategoriemi, v jeho případě masného skotu, vyprodukováno výkalů s močí na jednotlivé parcely. Co se týče administrativy a vstupu do zemědělského sektoru Veronika dodává:

„Když jsem začala v zemědělství bylo pro mě velmi časově náročné stíhat všechno to papírování. Nejen, že jsem tomu ze začátku nerozuměla, ale ani jsem se v tom pořádně nevyznala. Díky mé rodině a mým přátelům, kteří jsou v tomto sektoru, jsem byla schopná se tím nějakým způsobem prokousat.“ Stejný problém měla i paní Jaroslava: „...nebýt mého manžela pořádně jsem nevěděla, co s tím vším papírováním mám dělat. Hlavně toho bylo moc. I když jsem teď v tom více zaběhlá, stále mi to přijde časově náročné a občas nesmyslné, co vše musím vyplňovat.“

Další překážkou pro vstup do zemědělství se může pro někoho jevit podmínka ministerstva zemědělství, pro získání dotace Zahájení činnosti mladých zemědělců, kde ve svých dotacích specifikuje jasné podmínky, které musí žadatel splnit do určitého období od podepsání smlouvy. Žadatel musí doložit, že má anebo bude mít minimální zemědělskou kvalifikaci. Za minimální zemědělskou kvalifikaci se považuje:

- a) kvalifikační vzdělání v resortu zemědělství, které je stanoveno právními předpisy. Kvalifikačním vzděláváním v resortu jsou např. přípravné kurzy pro složení zkoušek zvláštní odborné způsobilosti, např. v oblasti šlechtění a plemenitby zvířat, rostlinolékařů, vzdělávání veterinářů apod.
- b) vzdělání dosažené alespoň na úrovni středního odborného vzdělání v oborech, které poskytují kvalifikaci pro zemědělská povolání a činnosti.
- c) pro ostatní zájemce, kteří nespĺňují takto stanovenou kvalifikaci, je připraven rekvalifikační program v rozsahu 300 vyučovacích hodin, jehož výstupem je rekvalifikační zkouška pro výkon obecných zemědělských činností (SZIF, 2002).

Znamená to tedy, že začínající mladí zemědělci potřebují určitou kvalifikaci předtím, než požádají o tuto dotaci, nebo si jí můžou doplnit po podepsání dohody, ale mají na to určitý časový úsek, ve kterém to musejí splnit. S tímto problémem se potýká především Kevin, který začínal v zemědělství opravdu v brzkém věku, studuje na gymnáziu a zatím žádné zkušenosti nemá. O dotaci Zahájení činnosti mladých zemědělců si může zažádat, ale musí si minimální zemědělskou klasifikaci do 36 měsíců od podpisu Dohody o poskytnutí dotace doplnit.

Vzdělání a praxi považovali 4 z 10 dotazovaných za překážku v zemědělství. Podle farmářů je vzdělání velmi podstatné na začátku podnikání v zemědělství. Neznalost totiž může vést k horším výsledkům, k nižším výnosům a brzkému bankrotu farmy. Farmářka Blanka bere tuto bariéru za největší:

„...v momentě, kdy nemáte znalosti nebo praxi může se stát, že něco pokazíte, jakmile něco pokazíte, je to vidět celý rok a může se to odrazit i na Vašem budoucím výdělku. Myslím si, že i z toho důvodu je málo mladých lidí v tomto sektoru, protože dnes málokdo má skutečně zájem o zemědělství.“

Paní Eva si myslí, že jakmile začínající mladý zemědělec nemá praxi nebo vzdělání, může na začátku hned vyhořet a v nejhorším případě může přijít o celou farmu. Pro ni samotnou to bylo velmi náročné, jelikož má vystudovanou Vysokou školu ekonomickou v Praze a musela dohánět znalosti v zemědělství jinými způsoby.

Dotazovaný Richard, který vystudoval bakaláře na ČZU, tvrdí:

„Myslím si, že když člověk projde praxí a vyzkouší si, jaké to je v zemědělských podnicích, hodně mu to pomůže při začátku svého podnikání. Okouká vlastně způsob, jakým to dělají ostatní zemědělci a může se poučit z jejich chyb. Předtím jsem studoval na gymnáziu a vlastně jsem o daném sektoru moc toho nevěděl. Teď, když mám za sebou praxi a vystudoval jsem školu s pro mě potřebným zaměřením, dokážu se v této práci lépe orientovat.“

Tabulka 8. Nejvyšší dosažené vzdělání

Dotazovaný	Jméno dotazovaného	Střední škola s maturitou	Vysoká škola (Bc.)	Vysoká škola (Ing., Mgr.)
Farmář č. 1	Richard		✓	
Farmář č. 2	Kevin	✓		
Farmář č. 3	David	✓		
Farmář č. 4	Petr	✓		
Farmář č. 5	Jaroslava	✓		
Farmář č. 6	Eva			✓
Farmář č. 7	Kateřina			✓
Farmář č. 8	Veronika		✓	
Farmář č. 9	Bohumila			✓
Farmář č. 10	Blanka	✓		

Zdroj: Vlastní zpracování, 2021

Z dotazovaných farmářů studovali pouze čtyři na školách se zaměřením na zemědělství. Richard s Veronikou studovali Českou zemědělskou univerzitu v Praze, obor Živočišná produkce, kde úspěšně dostudovali bakalářské studium a nyní navazují na magisterské studium. Veronika nyní studuje obor Chov hospodářských zvířat, zatímco Richard studuje studijní program Biotechnologie se specializací Biotechnologie a šlechtění zvířat. Další dva dotazovaní, Blanka a Petr, vystudovali střední školu zemědělskou s oborem Agropodnikání.

4.4.3 Časová náročnost

Mnoho dotazovaných zemědělců uvádí, že právě časová náročnost způsobuje nízkou atraktivitu zemědělství a díky tomu chybí mladí lidé v sektoru. Časová náročnost byla jedním z důvodů, proč dotazovaná Kateřina zvažovala i jiné zaměstnání. Jelikož měla srovnání se svým otcem, věděla o všem, co zemědělství obnáší. Díky tomu si uvědomovala, kolik volného času zemědělský sektor pohltí. Jak vyplývá z její odpovědi:

„Nejedná se pouze o fyzickou náročnost, ale také o časovou. Zemědělství je dřina od nevidím do nevidím. Ještě pokud máte zvířata, pak musíte v létě i v zimě nakrmit, také podojit, a to za jakéhokoliv počasí. I když jsme nemocní střídáme se, kdo má menší horečku a ten potom k těm zvířatům musí. Neexistuje den volna a ani dovolená, jelikož nikomu tolik nevěříte, aby se Vám postaral o zvířata. Je to práce na 24 hodin denně. Důvodem, proč jsem si vybrala tohle zaměstnání byla hlavně ta rodinná tradice.“

Eva považuje časovou náročnost za faktor, kvůli kterému chybí mladí lidé v zemědělství:

„Mnoho mladých lidí vidí, že zemědělství je práce 24hodin denně a je to pro ně tím pádem neatraktivní. Pracujete venku za každého počasí, je jedno jestli prší, sněží či padají kroupy, stále do té práce musíte jít. Zatímco v kanceláři budete mít pořád střechu nad hlavou a počasí pro Vás nebude vůbec důležité. Pokud člověk vstoupí do zemědělství, nejenom že přijde o dovolenou, ale také o volné víkendy. Což si mladí lidé podle mě uvědomují, a proto se k tomuto povolání příliš nehrnou.“

Časová náročnost ovlivnila i Richarda, který se o 130 ha stará jen s otcem:

„Na začátku mi časová náročnost hodně překážela. Člověku je devatenáct let, vidí, jak kamarádi jezdí na dovolené, na lyže, na vodu a já musel být doma, protože na tu práci jsem jen já s otcem a v jeho letech si potřebuje častěji odpočinout. V létě najednou máte sena a nemáte na nikoho čas. Jste na loukách od rána až do večera a snažíte se všechno stihnout, aby náhodou nezačalo pršet. Takže v létě dokonce bojujete s časem a počasím.“

Stejný problém pociťuje i paní Bohumila, která dodává, že jakmile mladý člověk vstoupí do zemědělství přijde o část svého osobního života. Dotazované farmáře časová náročnost ovlivňuje mnoha způsoby. Například nemohou tak často na dovolené jako ostatní mladí lidé, jelikož se musejí starat o chod farmy (krmení zvířer, obdělávání půdy). Časová náročnost je tedy podle jejich názoru důvodem, kvůli kterému mladí lidé nechtějí vstupovat do zemědělského sektoru. Bohumila k tomuto tématu dodala: „*Zemědělství se nedá pořádně dělat bez pokory a schopnosti sebeobětování, tyto vlastnosti však většina mladých lidí postrádá.*“

4.4.4 Okolní sousedé a podnikatelé

Problémy s okolními podnikateli nebo sousedy mohou vyvolat dlouhodobé rozpory, které se mohou táhnout i několik let. Celkově jak říká David: „*Vždycky se najde člověk, který Vám bude házet klacky pod nohy a kterému nebude vyhovovat, jak podnikáte, či že něco vůbec vlastníte.*“ Okolní podnikatelé mohou také ovlivnit či bránit Vašemu vstupu do zemědělství, jako se to stalo Kevinovi:

„*Když jsem se rozhodl vstoupit do zemědělství, začal jsem si v okolí pronajímat pozemky od ostatních podnikatelů. Nejen že ty ceny pronájmu byly vysoké, ale oni mi k tomu ještě začali zkupovat cesty, abych se nemohl dostat na své pozemky. Ze začátku mi opravdu způsobovali naschvály, trvalo to rok, než jsme spolu začali vycházet.*“

Problém s podnikateli měl také Petr, který se snažil získat zpátky své pozemky, která měla v pronájmu místní družstva. Trvalo mu dva roky, než je získal zpátky a málem ho to dohnalo k soudnímu řízení. Na tuto problematiku reagovala i paní Bohumila: „*Člověk by si myslel, že staří zemědělci uvítají mladé lidi, budou jim chtít předat zkušenosti, ale opak je pravdou. Často si dělají spíše naschvály a dochází ke konfliktům.*“

Co se okolních sousedů týče, s tím se potýkal nejvíce Richard:

„*Naše pozemky ohraničují vesnici, což se některým obyvatelům nelíbí. Někteří sousedé házejí přes elektrický ohradník větve z jejich zahrady na naše pozemky a my jsme nuceni je uklízet. I když byli sousedé několikrát upozorněni, stále se to opakuje. Dále jsem se setkal s ničením elektrických ohradníků. Lidé nám často dělají naschvály. Také se nám ještě stalo, že pokáceli vzrostlé stromy a ukradli nám dřevo z našeho pozemku. Problém*

máme i se sousedícím hospodářem, kterému neustále utíkají ovce na náš pozemek a hospodář s tím nic nedělá, spíše je rád, že se jeho ovce napásly na cizím.“

Problémy se sousedy nemá jediný Richard, ale také paní Jaroslava, která se s nimi bojuje už od svého začátku v zemědělství. Často se jí stávalo, že jim sousedé chodili k ohradníku a házeli zvířeti suché pečivo, ovoce i jiné potraviny. V jeden den jich přišlo hned několik a díky tomu docházelo, že zvířata dostala acidózu bachoru a následně na překrmení zemřela.

„Když začínáte farmařit a dochází k tomu, že Vám umírá jedno zvíře za druhým, chcete skončit. Člověk nemohl stát u ohradníku celý den a odhánět lidi s taškami plnými suchého pečiva. Pomohly až cedule s fotografiemi mrtvých zvířat, které byly připevněné na ohradách.“

5 Výsledky a diskuse

Před rokem 1948 se faremní sukcese v Československé republice přirozeně vyvíjela podle tradičních vzorů západní Evropy. To však bylo zničeno, když se ujala moci komunistická strana a začala s kolektivizací soukromého zemědělství. Postupný převod majetku na jeho původního majitele, začal po roce 1991. Restituce umožňovaly navrácení rodinných farem zpátky svému majiteli, problém však byl se sukcesí. Někteří majitelé začali znovu hospodařit na svých farmách společně se svými dětmi. Další nedokázali najít nástupce a museli své farmy kvůli důchodovému věku opustit, nebo své pozemky začali pronajímat zemědělským družstvům.

Mladí začínají zemědělci vstupují do zemědělského sektoru převážně pomocí rodinné sukcese. Jak uvádí Lobley (2010), zemědělství zůstává výlučně povoláním, které se dědí a v němž převod kontroly a vlastnictví podniku na další generaci je pravděpodobně jednou z nejdůležitějších fází rozvoje v podnikání. Z hloubkových rozhovorů bylo zjištěno, že 7 z 10 dotazovaných farmářů vstoupilo do zemědělství pomocí sukcese. Důvodem bylo navazování rodinné tradice a snaha v tuto tradici pokračovat. Rodinné farmy jsou důležité pro sociálně udržitelný rozvoj v zemědělství, jelikož vytvářejí pracovní místa v samotných farmách i mimo ně, zachovávají a obnovují biologickou rozmanitost a zajišťují přenos znalostí a tradic z generace na generaci (WRF, 2019).

Klíčový problém rodinného zemědělství je stárnutí manažerů farem, to představuje vážné riziko pro udržitelný rozvoj tohoto zemědělství. Starší farmáři nechtějí převážně odejít z důvodu citové vazby k farmě a strachu z nízkého důchodu. Oproti mladším zemědělcům jsou starší farmáři méně motivovaní budovat a rozvíjet své podnikání. Statistické údaje ukazují, že starší zemědělci nepředávají v dostatečné míře své farmy mladším generacím a tím pádem dochází k poklesu počtu mladých farmářů v EU, přesto většina dotazovaných farmářů získala farmu právě pomocí sukcese. Ve členských zemích EU spravují mladší zemědělci ve věkové kategorii do 35 let pouze 7,5 % všech farem (Zagata et al., 2015). Důvodem může být, že mladým farmářům přijde kvůli časové, fyzické a finanční náročnosti, zemědělství neatraktivní. Tato práce také není pro každého a je to spíše pro lidi, kteří k tomu mají určitý vztah. V dnešní době mnoho mladých lidí odchází do větších měst za studiem a prací, tím pádem nemůže dojít k převzetí farem mladšími generacemi. Nízký podíl mladých zemědělců je problémem z hlediska ztráty

potenciálu vytvářet efektivní, konkurenceschopné a inovativnější zemědělské podniky (May et al., 2019).

Určitá podpora mladých zemědělců je v Evropské unii pomocí dotačních programů. Tyto programy mají za cíl podporovat mladé lidi při vstupu do zemědělského sektoru. Drtivá většina dotazovaných považuje Program rozvoje venkova opatření 6.1.1 Zahájení činnosti mladých zemědělců spíše pro již zaběhlé zemědělce než pro začínající mladý zemědělce. Podmínky, které dotace uvádí jsou nesplnitelné pro člověka, který do tohoto sektoru vstoupil sám od sebe, a ne pomocí rodinné sukcese.

Z výzkumu dále vyplývá, že pro začínající mladé zemědělce existuje mnoho bariér pro vstup do zemědělského sektoru. Za největší bariéry se považují hlavně finance a půda. Co se týče cen půdy řadí se ČR mezi průměr v Evropské unii (MZe, 2018). Přesto dotazovaní tyto ceny považují za vysoké. Navíc je problém s nedostatkem půdy, mnoho farem by se rádo rozšiřovalo, ale kvůli nedostatku nemohou. Pachtovné je v České republice také velmi drahé, do roku 2013 nájemné za zemědělskou půdu rostlo více než dvojnásobným tempem, nyní pomalu tempo růstu klesá. Tento problém zasáhlo mnoho dotazovaných farmářů, kteří musí přeplácet majitelé půd, aby získali alespoň malé části. Finanční stránka je další bariérou pro vstup mladých zemědělců do sektoru. Důvodem je, že mladí zemědělci nemají dlouhou finanční historii, aby mohli získat určitý kapitál či půjčku. Finance jsou důležité na koupi půdy, strojů, dobytka apod. Přesto existuje málo způsobů, jak ze začátku finance získat. Dotační tituly poskytují finanční prostředky až po uplynutí určité doby od podepsání dohody, přesto už po Vás vyžadují koupi například stroje nebo toho čeho se dotace týká a mnoho mladých začínajících zemědělců nemá ze začátku tolik prostředků na vynaložení takové částky. Administrativa je také velmi často zmiňovanou překážkou. Podle dotazovaných je administrativa velmi časově náročná a často také nesrozumitelná.

Případová studie v bakalářské práci potvrdila nepřítomnost mladých lidí v zemědělském sektoru, ohodnotila dotační programy pro začínající mladé zemědělce, které napomáhají vstupovat mladým lidem do zemědělství a také přiblížila bariéry se kterými se potýkají mladí začínající podnikatelé v zemědělství.

6 Závěr

Mladých začínajících zemědělců je v České republice stále nedostatek, což vyvolává obavy o sociální udržitelnost zemědělství. Starší farmáři nejsou ochotni své farmy předávat, kvůli finanční nejistotě z budoucího důchodu či kvůli citové vazbě k farmě. Mezigenerační sukcese však působí jako náprava při řešení stárnutí populace zemědělců a je to často jediný způsob pro mladé lidi, jak vstoupit do zemědělství. Problém stárnutí populace zemědělců není pouze v České republice, ale týká se to celé Evropské unie. V dnešní době se mladí lidé spíše stěhují do měst za vzděláním či lépe finančně ohodnocenou prací. Práce v zemědělství tak působí pro mladé lidi spíše neatraktivně, z důvodu časové a fyzické náročnosti. Přesto právě mladí lidé jsou důležití pro budoucnost zemědělství, pro jeho rozvoj a konkurenceschopnost. Je tedy potřebné, aby starší generace zemědělců předali své farmy mladším generacím, které budou dále modernizovat a rozšiřovat své farmy. Rodinné farmy jsou pilířem zemědělství, zajišťují přenos znalostí z generace na generaci, vytvářejí řadu pracovních míst a pomáhají ochraňovat životní prostředí. Nejvíce podstatné pro rodinné farmy není zisk, ale předávání tradic a znalostí mezi generacemi.

Důležitost mladých zemědělců je jednoznačná, proto existují dotační programy, které se snaží zjednodušit mladým lidem vstup do zemědělství. Přesto z výzkumu vyplývá, že lidem tyto dotační programy nepříjdou nápomocné, ale spíše naopak. Případová studie uvedla, že dotace jsou spíše pro již zaběhlé zemědělce než pro nově příchozí, také jsou velmi administrativně, a dokonce i finančně náročné. Podle mého názoru by bylo nejlepším řešením, tohoto problému, finanční pomoc, která by byla proplacena hned při podpisu dohody o poskytnutí dotace, ne až po uplynutí určité doby od podpisu, jak tomu je doposud.

Příchod mladých lidí do zemědělského sektoru je dále ohrožen díky nedostatku finančních prostředků na nákup strojů, půdy a na případnou modernizaci farmy. Investice jsou důležité především na začátku podnikání. Získat finance je pro mladé začínající farmáře obtížné, jelikož neexistuje mnoho způsobů k jejich dosažení. Další překážkou pro vstup mladých lidí je půda. Kvalitní zemědělské půdy je nedostatek a ceny pachtovného jsou stále vysoké. Půdu především obhospodařují velké hospodářské celky a malé farmy se smíří s minimem. Farmáři tak nemohou rozšiřovat dále své farmy a zbývá jim pouze jejich modernizace. Mladí zemědělci se tedy potýkají s mnoha překážkami. Můžou to být již

zmíněné finance a půda, ale také časová náročnost, vzdělání, administrativní zátěž nebo okolní podnikatelé. Tyto překážky jsou více destruktivní u lidí, kteří nemají znalosti a také jim chybí určitá citová vazba k zemědělství. Méně překážek pak pocítí člověk, kterému farma byla předána a který už má v sobě zakořeněné základy.

7 Seznam použitých zdrojů

- Bertoni D, Cavichioli D. (2016). *Farm succession, occupational choice and farm adaptation at the rural-urban interface: The case of Italian horticultural farms*. Land Use Policy. 57. 739-748.
- Boehlje M, Thomas K. (1979). Entry Into Agriculture: Barriers and Policy Alternatives. Journal of ASFMRA. 43. 20.25
- Brookfield, H. (2008). *Family farms are still around: time to invert the old agrarian question*. Geography Compass, 2. 108-126.
- Burton, R. and Walford, N. (2005) *Multiple succession and land division on family farms in the South East of England: A counterbalance to agricultural concentration?* Journal of Rural Studies. 21. 335-347.
- Burton, R., Mansfield, L., Schwarz, G., Brown, K. & Convery, I. (2005). *Social capital in hill farming*. The Macaulay Land Use Research Institute, Aberdeen, UK.
- Carbone, A., & Subioli, G. (2011). *The generation turnover in agriculture: the ageing dynamics and the eu support policies to young farmers*. Università della Tuscia. Viterbo-Italy.
- Carillo F. (2014). *Young farmer and farm performance*. Politica Agricola Internazionale. 4. 43-54.
- Davis J, Caskie P, Wallace M. (2013). Promoting structural adjustment in agriculture: The economics of New Entrant Schemes for farmers. Food Policy. 40. 90-96.
- Errington, A. (2002). *Handing over the reins: A comparative study of intergenerational farm transfers in England, France and Canada*. Zaragoza (Spain), 28. 31.
- Errington, A. and Lobley, M. (2002) *Handing over the reins. A comparative study of international farm transfers*. Paper presented to the Agricultural Economics Society Annual Conference.

- Fischer, H., & Burton, R. J. F. (2014). *Understanding farm succession as socially constructed endogenous cycles*. *Sociologia ruralis*, 54 (4). 417-438.
- Hamilton W, Bosworth G, Ruto E. (2015). Entrepreneurial younger farmers and the „young famer proble“ in Englad. 61. 61-69
- Hudečková, H., & Lošťák, M. (1992). *Attitudes to privatization in Czechoslovak agriculture: results of a 1990 sociological survey*. *Sociologia Ruralis* (Netherlands).
- Ingram J, Kirwn J. (2011). *Matching new entrants and retiring farmers through farm joint ventures: Insights from the Fresh Start Initiative in Cornwall, UK*. *Land Use Polici*. 28. 917-927
- Kabrda, J., & Jančák, V. (2007). *Impact of selected political and institutional factors on Czech agriculture and landscape*. *Geografie*, 112. 48-60.
- Kimura, S., & Le Thi, C. (2013). *Cross country analysis of farm economic performance*. OECD Food Agriculture and Fisheries Papers 60
- Kontogeorgos A, Sergaki P, Chatzitheodoridis F. (2017). *An assessment of new farmers´ perceptions about agricultural cooperatives*. World Scientific Publishing Company. 22. 13
- Kudová, D. (2005). *Bariéry vstupu v odvětví produkce jablek v České republice (Barriers to entry in the czech apples production industry)*. In *Sborník prací z mezinárodní vědecké konference Agrární perspektivy XiV*. 80-213.
- Kušková, P. G. (2013). *A case study of the Czech agriculture since 1918 in a socio-metabolic perspective—From land reform through nationalisation to privatisation*. *Land Use Policy*, 30. 592-603.
- Lobley, M., Baker, J. R., & Whitehead, I. (2010). *Farm succession and retirement: some international comparisons*. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*, 1. 49-64.
- Lobley, M. (2010). *Succession in the family farm business*. *Journal of Farm Management*, 13(12). 839-851.

May D, Arancibia S, Behrend K, Adams J. (2018). Preventing young farmers from leaving the farm: Investigating the effectiveness of the young farmer payment using a behavioural approach. *Land Use Policy*. **82**. 317-327.

Ministerstvo zemědělství. (2018). *Situace a výhledová zpráva PŮDA*. Ústav zemědělské ekonomiky a informací. Praha.

Němec, J. (2005). *Sale of agricultural land in the Czech Republic after accession to the EU*. *Agric. Econ. Czech*, 51(5). 202-206.

Pérez, R. D. G., Sendra, M. J. M., & López-i-Gelats, F. (2020). *Strategies and drivers determining the incorporation of young farmers into the livestock sector*. *Journal of Rural Studies*, 78. 131-148.

Schimmerling, H. (1991). *Agricultural development in Czechoslovakia: Prospects after the 1989 revolution*. *Food Policy*, 16. 187-195.

Šimpachová Pechrová M, Šimpach O. (2020). *Do the Subsidies Help the Young Farmers? The Case Study of the Czech Republic*. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. 68. 255-262

Věžník, A., & Konečný, O. (2011). *Agriculture of the Czech Republic after accession to the EU: regional differentiation*. *Moravian Geographical Reports*, 1.

Vobecká, J. (2009). *Czech Rural Development Policies for Human Resources after 2004: A Story of Muddled Definitions Preventing Strategic Visions?*. *Central European Journal of Public Policy*, 3. 44-65.

Zagata, L. Sutherland L.A. (2015). *Deconstructing the 'young farmer problem in Europe': Towards a research agenda*. *Journal of Rural Studies*, 38, 39-51.

Zagata, L., Hádková, Š., & Mikovcová, M. (2015). *Basic Outline of the Problem of the "Ageing Population of Farmers" in the Czech Republic*. *Papers in Economics and Informatics*.

Zagata, L., Lošťák, M., & Swain, N. (2019). *Family Farm Succession of the First Post-Socialist Generation in the Czech Republic*. *Eastern European Countryside*, 25. 9-35.

Internetové zdroje:

Balabánová, M. 2013. *Kdo nás bude živit? Hledají se mladí zemědělci*, Společnost mladých agrárníků [online]. [cit. 2020-08-10]. Dostupné z:

<http://www.smacr.cz/zpravy/kdo-nas-bude-zivit-hledaji-se-mladi-zemedelci/>

Český statistický úřad, 2013. *Srovnání výsledků FSS 2013 a AGROCENZU 2000* [online]. [cit. 2020-11-11]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/26566189/27016815k05.pdf/5e0be805-0fde-44b5-a73e-cb2fb9239bda?version=1.1>

Český statistický úřad, 2016. *Strukturální šetření v zemědělství – 2016* [online]. [cit. 2020-08-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/strukturalni-setreni-v-zemedelstvi-2016>

Davidova, S. M., & Thomson, K. (2013). *Family farming in Europe: challenges and prospects* [online]. [cit. 2020-07-28] Dostupné z:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/529047/IPOL-AGRI_NT\(2014\)529047_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/529047/IPOL-AGRI_NT(2014)529047_EN.pdf)

Eurostat, 2016. *Agriculture statistics – family farming in the EU* [online]. [cit. 2021-01-23]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agriculture_statistics_-_family_farming_in_the_EU)

[explained/index.php/Agriculture statistics - family farming in the EU](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agriculture_statistics_-_family_farming_in_the_EU)

Eurostat, 2016. *Farma Structure Survey 2013 – Main Results* [online]. [cit. 2020-09-01].

Dostupné z: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Farm_structure_survey_2013_-_main_results)

[explained/index.php?title=Archive:Farm structure survey 2013 - main results](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Farm_structure_survey_2013_-_main_results)

Evropský účetní dvůr, 2017. *Podpora EU pro mladé zemědělce, by měla být lépe zacílena, aby usnadňovala účinnou generační obměnu* [online]. [cit. 2020-08-16]. Dostupné z:

https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR17_10/SR_YOUNG_FARMERS_CS.pdf?fbclid=IwAR0TajOKmW0WZeU99WeKf27EeuB58rvFLYncGn8GqyLz6uZGt01JM M4jbh8

Ministerstvo zemědělství, 2020. *Specifické podmínky pro poskytování dotace na základě Programu rozvoje venkova platné pro 11. kolo příjmu žádostí* [online]. [cit. 2020-07-29].

Dostupné z:

https://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fprv2014%2Fopatreni%2Frozvoj%2F611%2F1594272700470.pdf

Publications Office of the European Union, 2016. *Mikropodniky, malé a střední podniky: definice a oblast působnosti* [online]. [cit. 2021-02-21]. Dostupné z:

http://publications.europa.eu/resource/cellar/1bd0c013-0ba3-4549-b879-0ed797389fa1.0001.02/DOC_2

Společnost mladých agrárníků České republiky, 2017. *Rodinné farmy* [online]. [cit. 2020-08-02]. Dostupné z: [http://www.smacr.cz/data/soubory-ke-stazeni/k-predani-](http://www.smacr.cz/data/soubory-ke-stazeni/k-predani-NNO_Rodinne-farmy_KS_7.3.2017.pdf)

[NNO_Rodinne-farmy_KS_7.3.2017.pdf](http://www.smacr.cz/data/soubory-ke-stazeni/k-predani-NNO_Rodinne-farmy_KS_7.3.2017.pdf)

Státní zemědělský intervenční fond, 2016. *Informace pro žadatele – SZP 2016*.

Ministerstvo zemědělství [online]. [cit. 2020-08-11]. Dostupné z:

https://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fzpravy%2Fplatby_na_zaklade_jz%2Fsaps%2Fmz%2F1457510210423.pdf

Státní zemědělský intervenční fond, 2020. *Program rozvoje venkova 2014-2020*.

Ministerstvo zemědělství [online]. [cit. 2020-08-13]. Dostupné z:

<https://www.szif.cz/cs/prv2014?setCookie=true>

Státní zemědělský intervenční fond, 2020. *Platba pro mladé zemědělce*. Ministerstvo

zemědělství [online]. [cit. 2020-08-01]. Dostupné z: <https://www.szif.cz/cs/mladyz>

Státní zemědělský investiční fond, 2002. *Směrnice* [online]. [cit. 2020-08-02]. Dostupné z:

https://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Ffeafrd%2Fosa1%2F3%2F32%2F1182426476481.pdf

World Rural Forum, 2019. *Family Farming* [online]. [cit. 2020-01-22]. Dostupné z:

<https://www.familyfarmingcampaign.org/en/agricultura-familiar/>

8 Přílohy

Příloha č. 1: Otázky pro polostrukturovaný rozhovor

Struktura rozhovorů s mladými zemědělci:

1. **Jaký byl Váš důvod podnikat v zemědělském sektoru?** Co Vás k tomu vedlo? Co Vás v tomto oboru nejvíce překvapilo? Bylo to Vaše prvotní rozhodnutí nebo jste zvažoval(a) něco jiného? Měl jste již předtím zkušenosti v zemědělství (praxe, brigády)?
2. **Jak dlouho podnikáte v tomto sektoru?** Jedná se o Vaše první zaměstnání?
3. **Pokud byste se měl rozhodovat ve výběru povolání znovu, rozhodl byste se pro zemědělský sektor nebo pro jiný obor?** A proč?
4. **Setkal(a) jste se s překážkami při vstupu do zemědělského sektoru?** S jakými? Přejde Vám, že pro vstup do zemědělství existuje mnoho překážek?
5. **Co osobně, jakožto mladý zemědělec, považujete za největší bariéru pro vstup do zemědělského sektoru?** A z jakého důvodu?
6. **Je zemědělský sektor Vaše jediné zaměstnání (jediný příjem platu)?** Přemýšlíte o dalším zaměstnání? Pokud máte i jiné zaměstnání, tak které?
7. **Využil jste, popřípadě plánujete využít či využíváte, nějaké dotační tituly z programu PRV (Program rozvoje venkova)?** Kolik dotačních titulů jste využil? Co Vám na nich přijde výhodné či nevýhodné?
8. **Co považujete za atraktivní na zemědělství?** Doporučil byste toto zaměstnání? Domníváte se, že se atraktivita tohoto sektoru zvyšuje, snižuje nebo spíše stagnuje? Myslíte si, že je zemědělství pro mladé lidi dostatečně atraktivní?
9. **Přijde Vám, že v zemědělství chybí mladí lidé?** Pokud ano – jaký si myslíte, že je důvod? Dalo by se to podle Vás zlepšit?

10. **Jaké jsou Vaše další plány s chodem farmy?** Hodláte rozšiřovat své podnikání? Přemýšlíte o investování do nových moderních technologií? Chtěl byste změnit zaměření farmy?

Otázky identifikačního charakteru:

V jakém roce jste se narodil(a)?

Čím se v zemědělství zabýváte?

Kde Vaše farma sídlí?

Na kolika hektarech hospodaříte? (vlastní půdy/pronajaté)

Jsou pod Vámi nějací zaměstnanci? (kolik?)

Zapojují se Vaši rodinní příslušníci?

Jaké máte vzdělání, vybíral(a) jste školy v souvislosti s Vaším podnikáním v zemědělství?

9 Seznam tabulek

Tabulka 1. Počet farem podle rodinných a nerodinných farem, 2016 (v tisících).....	13
Tabulka 2. Věková struktura manažerů rodinných farem (v tisících)	20
Tabulka 3. Přehled dotazovaných farmářů	28
Tabulka 4. Zahájení podnikání v zemědělství	29
Tabulka 5. Atraktivita zemědělství pro mladé lidi	30
Tabulka 6. Překážky pro vstup do zemědělství	35
Tabulka 7. Půda	36
Tabulka 8. Nejvyšší dosažené vzdělání	39